

SHAKESPEARE'E ÖNSÖZ (1765) - SAMUEL JOHNSON

Çeviri: Burç İdem Dinçel*

Dr. Johnson'ın ilk paragrafının katı söz dizimi ve tımturaklı kelime seçimi, herhangi bir kişinin onun klasik kuralların amirane bir savunucusu, üstün bir klasikçi olduğuna dair dehşetli izlenimini doğrular niteliktedir. Fakat bu izlenim daha sonra, "Bu, eleştirinin kurallarının kolaylıkla izin verebileceğinin aksine bir uygulamadır; fakat her zaman eleştiriden doğaya açık bir yakarış vardır." (Ya da Dryden üzerine yazmış olduğu bir makalesinde: "Mantık, bir şeyi desteklemek için Horatius'a her zaman ihtiyaç duymaz.") sözlerini okuduğumuzda ortadan kaybolmaktadır. Klasizmi ne olursa olsun o, sadece edebiyat hakkındaki emirleri kendince yayınlayan ya da izleyen bir biçimci değildir, böylece Shakespeare'in "üç birlik kuralı" ile "düzensizlikleri" arasındaki çelişkiler hayret uyandırmamaktadır. Bu, kaybolmakta olan kuralların geçerliliğidir. (1822'de Stendhal Fransız neo-klasizmini eleştirdiğinde, argümanının temeli olarak Johnson'ı göstermiştir.) Zaman, mekân ve aksiyon kavramları incelendiğinde, Johnson'ın ortak bir duyuyla, Aristoteles'in de ulaştığı aynı sonuca -dramadaki tek temel bütünlük sonucuna- ulaştığı görülmektedir.

İnsanoğlunun uzun süredir aynı seviyede sürdürmüş olduğu deneyimler, geçmişe ait antik bir tapınmadan ziyade Johnson'un eski yazarları sınamasıdır ve Shakespeare, "genel tabiatın" şairi olmasından dolayı üstündür. Genel olanın -okuduklarımızın evrensel ve böylece doğru olmasının- aksine; belirli, özel ve bireyseldir. Shakespeare'in çekiciliği, Krallar ya da Romalılar'dan çok insan doğasını tasvir etme kabiliyetindedir ki, bu da dar görüşlü eleştirmenlerin yanlış anladığı Shakespeare'in zamanın sınavında "hayatın aynası" olarak duran yönüdür. Johnson, Shakespeare'in komedi ve trajediyi karıştırmasına yönelik itirazlara karşı da aynı şekilde kayıtsızdır. Bundan başka Johnson, Shakespeare'in oyunlarındaki ayrımı, ne izleyiciye ne de "amacına ulaşırken asla başarısızlığa uğramayan" Shakespeare'e yararlı olabilecek eleştiriye uygun biçimsel tarzlar olarak kabul etmektedir. Johnson için önemli olan araçlardan ziyade sondur.

Bu son hakkında ise kararsızdır: "Hoşnut ederek öğretmektedir." Ahlâki kriterler ise Shakespeare'i değerlendirirken başvurulacak bir başka ölçüttür ve Johnson'ın oyunların nasıl öğrettiği, aynı zamanda ne zaman ve neden öğretmediği, açıkça belirlenmiş değerler

* İ.Ü. Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü mezunu, Çevirmen

sistemi üzerinde yargılar veren ve farklılıklar içeren sert eleştirel bir aklın örneği olarak irdelenmelidir.

Bu övgüler nedensiz olarak ölünün üzerine sarf edilmiştir ve sadece üstünlükle ilişkili olan saygının antikiteyle bağdaştırılması; gerçeğe hiçbir şey ekleyemeyen, birbirini tutmaz sözlerin dalaletinden yüksek bir mevki umut eden ya da belki doğru olmayan elverişli çarelerin tesellisindeki hayal kırıklıklarıyla zorlanan, gelecekteki nesillerden kendi dönemlerinin reddettiklerini uman ve kıskançlık yüzünden inkar edilen saygının sonunda kendilerine hediye edileceğini zanneden kişiler tarafından sürdürülen bir yakınmadır.

İnsanoğlunun ilgisini çeken diğer nitelikler gibi antikite de kuşkusuz mantıktan ziyade önyargıdan dolayı kendilerini bu niteliğe adanmış insanların saygısına sahiptir. Bazıları, uzun süredir korunan değerlere ara sıra zamanın şans eseri etkisini göz ardı ederek fark gözetmeksizin hayranlık duyar gibi görünmektedirler; belki hepsi de zamanın üstünlüğü yerine geçmişi onurlandırmayı daha çok istemektedirler ve göz yapay bir donukluktan güneşe bakarken akıl bilge bir biçimde çağın gölgelerinde düşünmektedir. Eleştirinin büyük mücadelesi çağdaşların hataları ile eskinin güzelliklerini bulmaya yöneliktir. Bir yazarın gücünü hayattayken en kötü, öldüğünde ise en iyi performanslarıyla değerlendiririz.

Bununla birlikte üstünlüğün belirli ya da mutlak olmadığı ama kademeli ve orantılı olduğu çalışmalar ile gözlem ve tecrübeyle cazip hale gelen bilimsel ve kanıtlayıcı çalışmalarda, itibarın devamı ile başarının uzunluğundan başka bir sınama düşünülemez. İnsanoğlu, uzun zamandan beri sahip olduklarını genelde karşılaştırmış ve incelemiştir. Ve eğer bu sahipliği kıymetlendirmekte ısrar ederlerse, bunun nedeni, sık sık yaptıkları kıyaslamaların, düşünceleri bu sahipliğin yararına geçerli kılmasıdır. Doğa olayları karşısında hiç kimse, birçok dağın veya birçok nehrin bilgisi olmadan; bir nehri derin ya da bir dağı yüksek olarak adlandıramaz. Aynı zamanda yeteneklerin üretiminde de hiçbir şey aynı türdeki diğer eserlerle karşılaştırılmadan üstün bir tarz olarak nitelendirilemez. Yılların değişiminden hiçbir korkusu ya da umudu olmadan kanıtlama derhal gücünü gösterir ama kesin olmayan veya deneysel eserlerin boyutları, uzun soluklu, başarılı çalışmalarda keşfedildiği gibi, insanın genel ve toplu yeteneğiyle değerlendirilmelidir. Yükselen ilk yapıtın, oval veya kare olduğu ilk bakışta belirlenebilir ama yapıtın yüce ya da geniş olduğu zamanla anlaşılabilir. Pitagor ölçekli sayılar bir zamanlar mükemmel olarak yorumlanmıştı ama Homeros'un şiirleri, şu anda insan zekâsının ortak sınırlarının üstüne çıkamamamıza rağmen, yüzyıllar boyunca birçok ulus tarafından söylenerek olaylarını değiştirmiş, karakterlerini yeniden adlandırmış ve duygularını başka kelimelerle açıklamıştır.

Bu bağlamda, uzun zamandır var olan yazılara saygı, yalnızca eski çağların üstün aklına olan saf bir güven ya da insanoğlunun yozlaşmasına kasvetli bir inaniştan kaynaklanmamaktadır. Bu, uzun süredir bilinenlerin dikkate alındığı ve dikkate alınanın en iyi anlaşıldığı onaylanmış ve şüphe götürmez fikirlerin bir sonucudur.

Çalışmalarını gözden geçirdiğim Şair şimdi artık eskinin saygınlığını üzerine alabilir ve kazanmış olduğu ün ve saygının ayrıcalığını talep edebilir. Kendi yüzyılından daha uzun yaşamıştır: Edebi değerin testi için kullanılan genel bir sabit terim. Bir zamanlar kişisel imalardan, yerel geleneklerden ya da geçici fikirlerden çıkarmış olduğu avantajlar ne olursa olsun bunlar yıllarca kayıp kalmışlardır ve suni yaşamın ona hasıl etmiş olduğu her keyif ya da üzüntü sebebi, eskiden aydınlatılan sahneleri şu anda anlaşılmaz hale getirmektedir. Yarar ve çekişmenin etkileri sona yaklaşmaktadır; arkadaşlıklarının ve düşmanlıklarının gelenekleri yok olmuştur; eserleri ne argümanlarla bir fikri destekler ne de hakaretlerle bir ayrılık sağlar; ne kendilerini kibre kaptırırlar ne de kökleşmiş kötülüğe hizmet ederler; ama haz arzusundan başka hiçbir sebeple okunmamaktadırlar ve bu yüzden haz sağlandığında övülürler. Böylece hâlâ ilgi ya da tutkunun yardımı olmaksızın değişik tat ve biçimlerin varyasyonlarından geçmişlerdir ve bir nesilden başka bir nesle devrolduklarında, her yeni aktarmadan saygınlıkları pekişerek çıkmışlardır.

İnsan hükmü, her ne kadar kesinliğin üzerinde ilerliyor olsa da, asla şaşmamaktadır ve uzun süredir sürmüş olsa da onaylama, sadece önyargı ya da modanın onaylamasıdır; Shakespeare'in elde etmiş olduğu üstünlük ile vatandaşlarının yanında oluşunun özelliklerinin araştırılması uygun olacaktır.

Genel tabiatın betimlemeleri dışında hiçbir şey, birçok kişiyi uzun süre tatmin edemez. Belirli davranışlar çok az kişiye tanıdık gelebilir ve böylece çok az kişi ne kadar yakınlıkta kopya edildiğini anlayabilir. Düşsel buluşların düzensiz bileşimleri, hayatın yaygın doymuşluğunun yeniliği ile hepimizi bu maceraya yollayarak bir süre haz verebilir; fakat ani merakın hazzı kısa süre içinde tükenir ve akıl sadece gerçeğin sabitliğinde huzura kavuşabilir.

Shakespeare tabiat şairi olmakla bütün yazarların, hiç değilse bütün yeni dönem yazarlarının üstündedir. Okuyucularına göreneklerin ve hayatın sadakatli bir aynasını tutar. Karakterleri, belirli yerlerin gelenekleri üzerinde nitelendirilmemişler, dünyanın diğer kısmınca uygulanmamışlar; çalışmalar ya da mesleklerin özellikleriyle az sayıda olmak üzere işleyebilecek, kısa süreli modalar veya geçici fikirlerin rastlantılarıyla dünyanın her zaman sağlayabileceği ve gözlemin daima ulaşabileceği ortak insanlığın dahi çocuklarıdır. Kişileri, tüm akılların kışkırttığı bu genel tutkuların etkisiyle konuşur ve hareket ederler ve

tüm yaşam sistemi devinim içinde sürer. Diğer şairlerin yazılarında karakter genelde bir bireydir ama Shakespeare'in yazılarında karakterler çeşitlidir.

Bu kadar fazla bilginin sağlanması kurgudaki engin genişlikten kaynaklanmaktadır. Shakespeare'in oyunlarını, pratik kabul edilmiş gerçekler ve yerli bilgiyle dolduran da budur. Euripides için, her mısrası bir emirdir denilebilirken, Shakespeare için, eserlerinden sivil ve ekonomik tutarlılığı olan bir sistem toplanabilir, denilmektedir. Fakat gerçek gücü belirli pasajlarının görkeminde gösterilmemektedir; hikâyesinin ve diyalogunun akışı, seçilmiş aktarmalarla karakterini konuşturması, evini satışa çıkardığında cebinde bir tuğla taşıyan, alışılmamış huyları olan Hierocles'teki bilgiçlik taslayan kimse¹ gibi başarılı olacaktır.

Diğer yazarlarla kıyaslandığında Shakespeare'in duygularını gerçek yaşama uygun hale getirmekte ne kadar üstün olduğu kolaylıkla tasavvur edilememektedir. Bir öğrenci antik söz söyleme okullarına özenle ve sebat ederek ne kadar sık giderse dünya karşısında o kadar başarısız olduğu gözlenmiştir, çünkü başka bir yerde karşılaşılabileceği hiçbir şeyle bu okulda karşılaşmamaktadır. Aynı yorum, Shakespeare'in tüm sahneleri için de yapılabilir. Başka bir emrin altındayken tiyatro, hiç görülmemiş karakterlerin, insanoğlunun toplumsal ilişkilerinde asla ortaya çıkmayacak ve daha önce hiç duyulmamış bir dilde sohbet etmeleriyle, insanlaştırılmaktadır. Fakat bu yazarın diyalogu, genellikle o kadar çok açıkça üretmiş olduğu olaylarla belirlenmekte, serbestlik ve sadelikle takip edilmektedir ki, hikâyenin hakkını verebilmek için sıradan diyalog ve olaylardan gayretli bir sabırla seçilip ayrılması gerekmektedir.

Tüm sahnelerde olduğu gibi evrensel etmen, gücü iyi ve kötüye yayılmış olan aşktır ve her aksiyon hızlandırılmış veya geciktirilmiştir. Modern oyun yazarının işi; bir aşık, bir kadın ve bir rakibi hikayeye getirerek, onları çelişkili zorunluluklar içinde şaşırtmak, farklı ilgilerle zihinlerini karıştırmak ve birbirine aykırı ihtiraslarla onlara rahat vermemek, onları aşırı sevinçli bir halde buluştururken ıstıraplı bir şekilde ayırmak, ağızlarını abartılı mutluluk ve insafsız üzüntüyle doldurmak, daha önce insanoğlunun çekmediği ıstırapları onlara çektirtmektir. Bu olasılığın çiğnenmesi durumunda, hayat yanlış bir şekilde sunulmuş ve dil bozulmuş olur. Fakat aşk, birçok tutkudan sadece biridir ve hayatın özü üzerinde büyük bir etkisi yoktur, fikirlerini yaşayan dünyadan alan ve sadece önünde olanı sergileyen şairin dramalarında küçük bir işlevi vardır. Şair, muntazam ya da fahiş diğer bir tutkunun felaket ya da mutluluk sonucu oluştuğunu bilmektedir.

¹ Yazarlarından yalnızca Philogelos ve Philagrios'un bilindiği ve de İ.S. 3. yüzyıl ile 6. yüzyıl arasında yazılmış olan *Gülme Dostu* adlı, 265 şakadan derlenmiş bir koleksiyon. (ç.n.)

Bu yüzden büyük ve genel karakterlerin farkı kolaylıkla görülmemekte ve korunmamaktadır ve belki de hiçbir şair kişilerini birbirinden bu kadar ayrı tutmamıştır. Her söylemin uygun bir konuşmacıya ait olduğu konusunda -birçok söylemin hiçbir karakteristiğe sahip olmaması nedeniyle- Pope ile aynı kanıda değilim ama belki de her ne kadar bazıları her kişiye uyarlanabilir olsa da, bir söylemin şu anki sahibinden sonraki sahibine uygun bir biçimde aktarılmasını kavramak zor olacaktır. Seçim için bir sebep olmadığında, seçim doğrudur.

Kaba romans yazarları sıradan bir dev-cüce metaforu ile okuyucunun ufkuna hitap ederken ve insan ilişkilerine dair umutlarını oyun veya hikâyeden çıkarmaya çalışan okuyucu buna benzer bir şekilde aldatılmakta iken; diğer oyun yazarları sadece abartılı, kışkırtıcı, inanılmaz, ahlâksız ya da görülmemiş üstünlükte karakterlerle dikkat çekebilmektedirler. Shakespeare'in kahramanları yoktur; sahneleri sadece, okuyucunun da aynı konumda nasıl konuşup davranacağını düşündüğü tarza uygun insanlar tarafından işgal edilmektedir: Hatta aracının doğaüstü olduğu durumda bile, diyalog yaşama aynı seviyededir. Diğer yazarlar en doğal tutkular ile en sık karşılaşılan insanlık durumlarını gizlemektedirler. Böylece bunları kitapta dikkatle izleyen kişi, onların dünyadaki tezahürlerini tanıyamayacaktır: Shakespeare, uzağı yakınlaştırmakta ve hayret verici olanı alışıldık kılmaktadır; anlattığı olay gerçekleşmeyecektir ama eğer bu gerçekleşirse, etkileri muhtemelen onun belirlediği gibi olacaktır. Ve denebilir ki, sadece gerçek zorunluluk durumunda davranan insan doğasını göstermekle kalmamış, aynı zamanda insanın açıklanamayacak tecrübeler yaşadığını da göstermiştir.

Bundan dolayı, Shakespeare'in tiyatrosunun hayatın aynası olması, başka yazarların kendisinden önce kurdukları hayalleri sürdürerek kendi hayal gücünü şaşırtması; insan duygularını insani bir dille okuyarak, münzevi bir keşişin dünya meseleleri hakkında fikir beyan edebileceği ve günah çıkartan bir papazın tutkuların gelişimini öngörebileceği sahnelere başvurarak, onun çılgınca kendinden geçişlerini iyileştirilebilecek olması onun övülecek yanıdır.

Genel tabiata olan bağlılığı onu, hükümlerini dar prensipler üzerinden veren eleştirmenlerin kınamalarına maruz bırakmıştır. Dennis² ve Rhymer³ onun Romalılar'ının yeteri kadar Romalı olmadığını, Voltaire onun krallarının bütünüyle kraliyet kurumuna ait olmadığını düşünürler. Dennis, Roma senatörü Menenius'un bir soytarıyı oynamasına kızmış, belki de Voltaire, Zorba Danimarkalı ayyaş gibi sunulduğunda nezâketin ayaklar altına

² John Dennis, (1657-1734), İngiliz oyun yazarı ve eleştirmen. (ç.n.)

³ Thomas Rhymer (1641-1713), İngiliz eleştirmen. (ç.n.)

alındığını düşünmüştür. Fakat Shakespeare her zaman tabiatı olay üzerinde üstün kılmaktadır; eğer temel karakteri koruyorsa da tesadüfe bağlı, çok yanıltıcı ayrımlarda pek dikkatli değildir. Roma'nın diğer şehirlerde olduğu gibi her mizaçta insana sahip olduğunu, bir soytarı istediğini biliyordu. Senato kendisine bu fikri layıkıyla sunduğu için orayı bir fon olarak tasarlamıştır. O, bir katil ve zorbayı sadece alçak göstermeye değil, aynı zamanda nefret edilesi göstermeye de eğilimlidir. Bu yüzden kralların şarabı sevdiğini, şarabın da doğal gücünü kralların üzerinde gösterdiğini bilerek bu durumu karakterin diğer özelliklerine eklemiştir. Bunlar önemsiz zihinlerin önemsiz bahaneleridir. Şair, figürle memnun olan ama tuvale bakmayan bir ressam gibi, ülke ile durum arasındaki rastlantısal farkı dikkate almamaktadır.

Maruz kaldığı eleştiriler, tüm eserlerine yayılan komik ve trajik sahneleri birbirine karıştırmaktan kaynaklanmaktadır. Bu konu üzerinde daha detaylı durulması gerekmektedir. İlk önce gerçeğin belirlenmesi, daha sonra incelenmesi gerekmektedir.

Shakespeare'in oyunları ne trajedilerinde ne de komedilerinde sert ve eleştirel bir duyguda değildirler. Dünya doğasının gerçek durumunu iyilik ve kötülüğün, mutluluk ve üzüntünün katılımıyla gösteren; sonsuz çeşitlilikteki kıyaslama ve sayısız olasılıkla birleştirilmiş; bir kişinin kaybının diğerinin kazancı olduğu; bir eğlence düşkünü ile arkadaşını gömen yaşlı birinin aynı şekilde şarap içmek için can attığı; bir kişinin kötülüğünün bazen başka birinin neşesiyle bozguna uğratıldığı; birçok kötülük ve faydanın kasıtsız olarak gerçekleştiği veya engellendiği bir dünya halini ifade eden ayrı bir türün kompozisyonlarıdır.

Bu karışık amaç ve kayıpların kaosundan kaçan antik şairler, geleneğin buyurduğu kanunlara göre, insanların bazı suçlarını, uyumsuzluklarını, hayatın anlık iniş çıkışlarını, üzüntünün gerilimini ve başarının uçucu neşesini seçtiler. Böylece trajedi ve komedi adlarıyla bilinen, ters anlamlarla değişik sonuçlar sunma amacıyla, birbirine çok az bağlı olduğu varsayılan, Yunanlılar ile Romalılardan bu yana hatırlayamadığım tek bir yazarın denediği iki taklit çeşidi ortaya çıktı.

Shakespeare, heyecanlandırıcı gülme ve üzüntünün güçlerini sadece tek bir akılda olmaktan ziyade tek bir kompozisyonda birleştirdi. Hemen hemen tüm oyunları ciddi ve gülünç karakterler arasında ayrılmıştır, kurgunun evrimindeki başarıyla kimi zaman ciddiyet ve üzüntü, laubalilik ve gülünçlük üretmiştir.

Bu, eleştirinin kurallarının kolaylıkla izin verebileceğinin aksine bir uygulamadır. Ama her zaman eleştiride doğaya açık bir yakarış vardır. Yazının sonu öğretmektir; şiirin sonu ise memnun ederek öğretmektir. Karışık tiyatronun trajedi ya da komedinin tüm

öğreticiliğini ifade ettiği inkâr edilemez. Çünkü gösterdiği değişim her ikisini de içerir; bir kişinin engellenmesi ya da yükselmesinde ne kadar büyük dolapların döndüğünü ve zayıf amaçların rol oynadığını, genel sistemdeki yüksek ve düşük beraber çalışmanın engellenemez birbirine bağlantısını göstererek yaşamın görüntüsüne yaklaşır.

Bu sahne değişiklikleriyle tutkuların gelişiminin sekteye uğratılışına itiraz edilmektedir ve hazırlayıcı olayların sıralanmasıyla desteklenmeyen ana olay, sonunda dramatik şiirin mükemmelliğini oluşturan aksiyon gücünü istemektedir. Bu muhakeme, dış görünüş itibariyle çok aldatıcıdır ve günlük tecrübelerde bunun yanlış olduğunu hissedenler tarafından bile doğru olarak algılanmaktadır. Karışık sahnelerdeki değişiklikler nadiren planlanan tutku değişimlerini üretirler. Hikâye çok ilerleyemez fakat dikkat kolaylıkla aktarılabilir. Her ne kadar melankoliyi memnun etmenin hoş karşılanmayan laubalilikle sekteye uğratılmasına izin verilse de, değişik seyircilerin değişik alışkanlıkları vardır ve genelde tatmin oluşlar çeşitlidir.

Mesleki biçimlenmeleri sırasında, yazarımızın eserlerini, komedi, tarih ve trajedi olarak sınıflandıran oyuncuların, çok net ve kesin fikirlerle bu üç türü birbirinden ayırt edemedikleri görülmektedir.

Temel kişilere göre mutluluk ve bununla beraber ara olaylarıyla ciddi ya da üzüntüyle sonlanan bir aksiyon, onlara göre komediyi oluşturmaktadır. Komediye ilişkin bu fikir hepimizin içinde uzun süredir var olmaya devam etmiştir. Felaketi değiştirerek yazılan oyunlar, günümüzün trajedileri olurken, yarının komedileri olmaktadır.

O zamanlarda trajedi, daha fazla genel saygınlık sunan bir şiir veya komediden yüksek bir tür değildi; sadece o çağın genel eleştiri anlayışının tatmin edildiği -her ne kadar daha az tatmin edici olsa bile- felaket dolu bir sonuca ihtiyacı vardı.

Tarih, kronolojik bir sıradan ibaret olmaksızın, birbirinden bağımsız, sonucu önceden kestirilebilecek veya denetim altına alabilecek eğilimlerden yoksun bir olaylar dizisidir. Komediden her zaman çok net bir biçimde ayrılamamaktadır. *Antonius ve Kleopatra*'nın trajedisindeki aksiyon birliğinde, *II. Richard*'ın tarihindeki daha yakın bir yaklaşım yoktur. Fakat tarih, bir planı ve sınırları olmadığı için, birçok oyunda sürdürülebilir.

Tiyatronun tüm bu sınıflarının içinde, Shakespeare'in kompozisyon biçimi ayırdır; eğlence ile ciddiyetin zihnin belli bir anda yumuşadığı ama başka bir anda yeniden hayat verdiği bir değişimdir. Fakat amacı ne olursa olsun, sevindirmek veya üzme, hikayeyi şiddet ya da duygu olmadan kolay ve tanıdık diyalogların alanında sürdürmek amacına ulaşırken asla başarısızlığa uğramamaktadır. Bize belirttiği gibi, güler ya da üzülür veya sessiz bir bekleyişle değişmeden sükunet içinde otururuz.

Shakespeare'in tasarısı anlaşıldığında, Rhymer ve Voltaire'in eleştirilerinin çoğu ortadan kaybolmaktadır. *Hamlet* oyunu, mantığa uygun bir biçimde iki nöbetçiyle açılmaktadır; Iago Brabantio'nun penceresinde oyunun kurgusuna zarar vermeksizin, çağdaş bir izleyicinin kolaylıkla kabullenemeyeceği tarzda kükrer; Polonius karakteri tam da biçilmiş bir kaftandır ve Mezar Kazıcıları alkışla karşılanırlar.

Shakespeare, kendisinden önce ifşa edilmiş bir dünyası olan dramatik şiire bağlanmıştır; eskilerin kuralları pek az kişi tarafından biliniyordu, bu konuda genel hüküm oluşmamıştı; önünde taklit ederek üzerinde yükselebileceği başka bir şöhret modeli yoktu, ayrıca böyle bir otoritenin eleştirileri onun aşırılıklarına sınır getirebilirlerdi: Bu yüzden doğal mizacına kendisini bıraktı ve eğilimleri, Rhymer'ın da belirttiği gibi, onu komediye yönlendirdi. Trajedide sonunda yazdığı şeyi, her zaman büyük bir zahmet ve emekle, buna karşılık daha az bir mutlulukla yazar. Ama komedi sahnelerinde, hiçbir emeğin ulaşamayacağı şeyi, emek harcamaksızın üretir gibi görünmektedir. Trajedi türünde genelde komikleşme durumlarına karşı mücadele eder; ama komedi türünde, kendi mizacına uygun bir düşünme tarzıyla, sakinleşmiş veya rahatlamış görünür. Trajik sahnelerinde sürekli istenen bir şeyler vardır; ama komedilerinde beklenti ya da arzular daha baskın çıkar. Komedisi düşünceleri ve diliyle, trajedisi ise daha büyük ölçüde olay ve aksiyonla haz vermektedir. Trajedisi bir yetenek gibi görünürken, komedisi bir içgüdü görünümündedir.

Komik sahnelerinin gücü, bir buçuk yüzyıldır davranış ve kelimelerde yapılmış değişikliklerden asgari düzeyde eksilmekten ıstırap çekmiştir. Kahramanları dahice bir tutkudan doğan prensiplerle davranırken, çok azı belirli özelliklerle tanımlanmışlardır, hazları ve sıkıntıları tüm zaman ve yerler için geçerli niteliktedir; doğal ve bu yüzden de kalıcıdır, kişisel alışkanlıkların tesadüfe bağlı özellikleri sadece yüzeyde kalan, kısa bir süre için tatmin edici, parlak ama daha sonra donuk bir renge dönen boyalardır, önceki parlaklıkların bir kalıntısı olmadan, gerçek tutkunun ayrımları doğanın rengidir, tüm kitleye yayılırlar ve sadece onları gösterebilen vücutlarla yok olabilirler. Aynı cinsten biçimlerin rastlantısal kompozisyonları onları birleştiren tesadüflerin içinde erirlerken, eski usûl kalitelerin muntazam basitliği ne artışı kabul eder ne de azalma karşısında cefa çeker. Bir selin belli bir yere yığıldığı toprak başka yerlere saçılır ama taş her zaman yerinde kalır. Zamanın akışı diğer şairlerin eriyen yapılarını sürekli yıkarken, Shakespeare'in katılığına zarar vermeden geçer.

Eğer benim düşündüğüm gibi, her ulusta asla modası geçmeyen bir stil, yerleşmiş ve değiştirilmemiş, kendi dilinin prensiplerinin benzerliğine uygun kesin bir ifade tarzı varsa, bu tarz büyük ölçüde, konuşulanların anlaşılabilirliği, incelik hırslı olmayan hayat ilişkilerinde aranmalıdır. Nezaket her zaman modaya uygun yenilikleri kendine çekmektedir ve

öğrenilmiş, kurulu sözlerden daha iyisini bulmak ya da yapmak umuduyla ayrılmaktadır; farklılığa istekli olanlar kabalığı unutulur, kabalık haklı bir temel dayandığında ise, bu şairin komik diyalogunu yarattığı, saldırganlık ve kibarlık üzerine kurulu bir konuşma gerçekleşmektedir. Bu bakımdan, günümüzün kulaklarına başka bir yazar uzak gelirken o daha hoş gelmektedir. Diğer üstünlükleri arasında, dilimizin özgün ustalarından biri oluşu üzerinde durulmayı hak etmektedir.

Bu gözlemler kusursuz bir ideal olarak düşünülmeğe çok, genel ve başat gerçeği içermeleri ile de anlaşılmalıdır. Shakespeare'in bilindik diyalogu düz, anlaşılır ama bütününde engebeli ve çetrefildir. Her ne kadar gelişimine uymayan bazı noktaları olsa da bir ülkede son derece verimli olarak bilinmektedir: Fakat kimi zaman duyguları zorlansa ve hareketleri inanılmaz olsa da, karakterleri dünyanın genel şeklinin küresel olmasının yanında yüzeyinin kabarıklık ve çukurlar barındırması gibi doğal olarak övülmektedir.

Üstünlüklerinin yanında Shakespeare'in kusurları da vardır. Bu kusurlar başka bir değeri sarsmaya ve anlaşılması güç hale getirmeye yeterlidir. Bunları bana görünen oranlarda, kıskanç bir kötülük ya da batıl bir saygıya dayanmadan göstermeliyim. Hiçbir soru, ölü bir şairin şöhretine olan saygıdan daha masum bir şekilde tartışılmaz; daha az bir saygı, içtenliği doğrudan yükseğe çıkaran bu önyargıdan kaynaklanır.

İlk noksanı, kitaplar ya da insanlardaki birçok kötülüğü üstlenmesidir. Erdemi rahatlığa feda eder; bir şey öğretmektense eğlendirmeye öylesine özen gösterir ki, ahlâki hiçbir gaye gözetmiyor hissini verir. Gerçekten de yazılarından, sosyal bir görev sistemi çıkarılabilir, mâkul bir şekilde düşünen, ahlâklı bir şekilde de düşünmelidir. Ama hükümleri ve kabul edilmiş gerçekleri rastgele ondan düşerler; ne iyi ve kötünün bir ayrımını yapar ne de zalime yönelik iffetli eleştirisinde her zaman dikkatlidir; insanları değişik bir tarzda doğru ile yanlışın içinden geçirir, sonunda daha fazla üzerinde durmadan gitmelerine izin verir ve örneklerini şansa bırakır. Döneminin barbarlığının bu hatası mazur görülemez; yazarın görevi her zaman dünyayı daha iyi yapmaktır ve adalet zamana, mekâna bağlı olmayan bir erdemdir.

Hikâye konuları genelde o kadar gevşek bir biçimde oluşturulmuş ve dikkatsizce sürdürülmüştür ki, az bir düşünce ile geliştirilebilir ya da bizzat o çoğu zaman kendi kurgusunu bütünüyle kavrayamamaktadır. Hikâyesinin akışının ona yüklediği öğretme ya da şaşırma duygusunu ihmal etmektedir; daha basit ve daha fazla etkileyici olabilecek bu tür gösterişleri reddeder görünmektedir.

Birçok oyununda finalin açık uçlu bırakıldığı gözlemlenmektedir. Kendisini eserinin sonuna yaklaşmış gördüğünde, başarı açısından, kazancı yakalamak için emeği kısa tutmaktadır. Böylece, çabalarından, onları en hareketli biçimde kullanması gerektiği anda

vazgeçer ve karmaşası beklenen bir biçimde üretilmiş ya da kusurlu bir biçimde sergilenmiş olur.

Zaman ve mekân ayırımına riayet etmemekle birlikte bir dönem veya ulusu tereddüt, gelenekler, kurumlar ve başka birinin fikirleri olmadan benzerlikten çok olasılık aracılığıyla vermektedir. Pope, bu hataları, yargıdan ziyade büyük bir coşkunlukla hayal ettiği iç değerlendirmelerini aktarmak için çalışmıştır. Hektor'da Aristoteles'in sözleri yankılanırken⁴ ya da Thesus ve Hippolyta'nın peri miti Gothick ile birleşmiş aşklarını gördüğümüzde şaşırمامamız gerekir. Shakespeare, gerçekten de kronolojiyi tek ihlal eden kişi değildi, aynı yaşta öğrenme olanaklarından yararlanmak istemeyen Sidney⁵ de *Arcadia*'sında kır hayatını feodal zamanlarla, sessiz ve sakin masumiyet günlerini ise kargaşa, vahşet ve macerayla karıştırmıştır.

Komik sahnelerinde ise nadiren çok başarılıdır, karakterleri acı alay mücadeleleriyle ya da akıl karşıtlığıyla işgal ederken jestleri genelde kabadır ve memnuniyeti uçarıdır. Ne kibar adamları ne de hanımları çok nazik değildirler, zarif davranışları ile soytarılardan ancak küçük bir düzeyde ayrılmaktadırlar. Döneminin gerçek konuşmasını sergileyip sergileyemediği kolaylıkla tanımlanamamaktadır; Elizabeth Devri genelde gösterişlilik, zerafet ve ağızların sıkı tutulduğu bir zaman olarak düşünülmektedir ve belki de bu sertliğin gevşemesi düzenli değildir. Bununla birlikte, her zaman başkalarınca tercih edilen eğlence biçimleri vardı ve yazarın da bunlardan en iyisini seçmesi gerekliydi.

Emeğinin daha fazla olduğu trajedilerinde ise performansı sürekli daha kötü gibi görünmektedir. Acil durumun zorladığı tutku dolu iç döküşler, en vurucu ve enerjik kısımdır ama buluşunu özendirdiğinde ve gücünü zorladığında kargaşasının ürünü illet, kabalık, usandırıcılık ve belirsizliktir.

Orantısız kelime seçimini anlatımı etkilemekte ve yorucu bir biçimde gereksiz kelimeler kullanmaktadır. Olayı gösterişsiz bir biçimde daha az kelimeyle anlatmak yerine kusurlu bir biçimde birçok kelimeyle anlatmaktadır. Dramatik şiirde anlatımın canlı ve aktif olmaması, aksiyonun akışını engellemesinden dolayı genelde yorucudur, bu yüzden her zaman hızlı olmalı, sık bölünmelerle canlı tutulmalıdır. Ancak Shakespeare bunu bir yük olarak görmüş ve eserini hafifletmek yerine saygınlık ve ihtişamla eş tutarak üzerinde çalışmıştır.

⁴ Shakespeare'in Truva Savaşı'nda geçen *Troilus ve Cressida* adlı oyununda Hektor kendisinden yüzyıllar sonra yaşamış olan Aristoteles'in eserlerine göndermede bulunmaktadır. (ç.n.)

⁵ Sir Philip Sidney (1554-1586), İngiliz yazar ve şair. (ç.n.)

Hitabeti ve kurulu söylemlerin gücü tabiatın gücü olmasına rağmen genelde soğuk ve zayıftır. Çalıştığında ise diğer trajedi yazarları gibi durumun öngördüğünü araştırmak yerine ses hacmini arttırmanın olanaklarını yakalamak, bilgi dağarcığının daha fazlasını sağlayacağını göstermek için nadiren okurun güvenme ve acınmasından kaçmaktadır.

Zaman zaman iyi ifade edemediği ve bunu yadsıyamayacağı ağır bir duygu karmaşası yaşaması ona bağlıdır. Ve o, bir süre bu duyguyla mücadeleye girişir, bunda da inat etmeyi sürdürürse, kelimeleri ilk ortaya çıktıkları şekliyle içerme yoluna gider, onları çözülmeye ve geliştirmeye daha çok vakit ayıran kişilere bırakır.

Dilin anlaşılması güç, düşüncenin gizli ya da hayalin büyük olduğu yerde dizenin çok yer kapladığı her zaman görülmemektedir. Kelimelerin nesnelere olan eşitliği genelde ihmal edilmiştir, şişkin figürlerle sesli lakapların belirlemiş olduğu önemsiz duygular ve kaba fikirler ilgiyi hayal kırıklığına uğrattır.

Fakat bu büyük şairin hayranları, yüce üstünlüğe olan umutlarını teslim edişlerinde çok mantıklı değillerdir, hüzne batmalarında bütünüyle kararlı görünmektedir ve büyüklüğün düşüşü, masumiyetin tehlikesi ya da aşkın çaprazlamaları karşısında onları kolay duygularla yatıştırılmaktadırlar. Boş bir gururdan ya da alçakça bir kaçamaktan yoksun, dokunaklı ya da çok yumuşak değildir. Sonra hareket etmeye başlar, daha sonra kendine karşı koyar; terör ve acıma akılda yükseldiğinde kontrol edilir ve ani bir soğuklukla tahrip olur.

Kelime oyunu, Shakespeare için, bir yolcunun parlak dumanı gibidir; kendisini yolundan çıkaracağını ve bir bataklıkta kendisini yutacağını bilmesine rağmen yolcu, tüm maceralarda onu takip eder. Akli üzerinde kötü bir gücü vardır ve cazibesine karşı koyulamamaktadır. Tezinin saygınlığı ya da derinliği, sevgiyi genişletip övüyor olması, ilgiyi olaylarla uyandırması ya da ilgiyi keserek zincire vurması, kelime oyununun önünde eserini bitmemiş bırakmasına yol açmaktadır. Kelime oyunu, kariyeri boyunca başvurabileceği, buna karşılık ağacın dalındaki yüksek pozisyonunu aşağı çeken altın bir elmadır.⁶ Zayıf ve kısır kelime oyunu ona o kadar büyük bir keyif vermiştir ki, onu kavramak için mantığı, gerçeği ve yöntemi feda edecek kadar rahat olmuştur. Kelime oyunu onun için, dünyayı kaybeden ve kaybederken de rahat olan ölümcül Kleopatra gibidir.

Bu yazarın noksanlarının sayılmasında, birlikleri ihmal edişinden, ortak şair ile eleştiri otoritelerince kurulmuş ve geliştirilmiş olan bu kanunları çiğnemesinden bahsetmemiş olmam garip görünebilir.

⁶ Yunan mitolojisinde Atalanta, kendisini bir yarışta yenebilecek bir erkekle evlenmeyi kabul eder. Afrodit Hippomenes'in, Hesperides tarafından yol boyunca taşınan üç altın elmayı düşürmesine sebep olur. Atalanta bu elmaları almak için durur ve böylece yarışı kaybeder. (ç.n.)

Yazma sanatından sapması nedeniyle, onun yararına başka bir talepte bulunmadan, insan üstünlüğünün kendini teslim edeceği eleştirel bir adalete bırakıyorum: Bilgeliği başarısızlıklarıyla değerlendirilsin. Fakat düzensizliğinin üzerine getirebileceği kınama önünde, karşı olmam gereken fakat saygı duyduğum bu bilgiye uygun olarak onu nasıl savunacağımı denemeliyim.

Ne trajedi ne de komedi olan tarih oyunları hiçbir kanunun konusu değildir. Bekledikleri tüm övgü dışında hiçbir şey gerekli değildir ve aksiyondaki değişiklikler anlaşılacak kadar hazırlanmışlardır. Olaylar çok çeşitli ve etkileyicidirler; karakterler doğal, ayrı ve birbiriyle uyumludurlar. Başka bir bütünlük planlanmamıştır ve bu yüzden de hiçbiri aranmamaktadır.

Başka eserlerinde aksiyon birliğini yeteri kadar korumuştur. Gerçekten de o, düzenli olarak zihni karışmış ve çözülmüş bir entrika değildir: Bunu keşfetmek için sadece kendi kurgusunu gizlemeye çalışmaz, kurgusu nadiren gerçek olayların düzenine uyduğu için Shakespeare tabiatın şairidir: Ama tasarısı Aristoteles'in de ortak bir biçimde öngördüğü gibidir; bir başlangıç, orta ve son. Bir olay bir başkasını izlemektedir ve son, kolay bir sonuç tarafından izlenmektedir. Belki de bazı olaylar sahne üzerinde zamanı doldurmaya çalışan diğer şairlerde olduğu gibi ayrılmıştır; fakat genel sistem kademeli avantajlar sağlamaktadır ve oyunun sonunda beklenti sona ermektedir.

Zaman ve mekanda birlik ilkesine itibar etmemiştir ve belki de üzerinde durduğu dar prensiplerin değeri eksilmiştir ve onlardan Corneille'in zamanında genellikle kabul gören saygıyı geri almasının, izleyiciye daha fazla haz verirken yazara daha fazla güçlük çıkardığı görülmektedir.

Zaman ve mekândaki birliğin gözlemlenmesindeki gereklilik, tiyatroyu yaratılabilir kılan gereklilikten kaynaklanmaktadır. Eleştirmenler; aylar ya da yıllar süren bir aksiyonun üç saatte geçmesini, büyükelçiler uzak krallar arasında gidip gelirken veya askerler toplanıp bir şehri kuşatırken ya da bir sürgünün dönüşünde hanımına kur yaparken ve oğlunun zamansız düşüşü üzerine matem tutarken izleyicinin kendisinin tiyatrodaki oturuyor olduğunu sanmasını imkansız olarak görürler. Akıl, açık yalanlara karşı isyan etmekte ve hikaye gerçeğe olan benzerliğini kaybetmeye başladığında gücünü kaybetmektedir.

Zamandaki bu dar kısıtlamalardan mekândaki kısıtlamalar doğmaktadır. İlk sahnenin İskenderiye'de geçtiğini bilen bir izleyici, diğer sahnenin Medea'nın ejderhalarının bile bu kadar kısa süre içinde onu götüremeyeceği kadar uzak Roma'da geçeceğini tahmin edememektedir. Kesin olarak bilmektedir ki yerini değiştirmemiştir ve yine bilmektedir ki

evin bir ova olamayacağı ya da Thebes'in Persepolis olamayacağı gibi, mekân da kendisini değiştiremez.

Galip bir dil, düzensiz bir şairin sefaleti üzerine genelde direnç ya da cevap görmeksizin sevinen bir eleştirmen gibidir. Bu yüzden ona Shakespeare'in otoritesiyle, şüphe götürmez bir prensibi, nefesinin kelimelere döktüğü, anlayışının dile getirdiği yanlış bir durumun varlığını kabul ettiğini söylemenin zamanı gelmiştir. Bir temsilin gerçeklik adına yanlış anlaşılması bir yanılgıdır; bir dramatik öykü doğası itibariyle inanılabilir ya da bir an için ona inanılmıştır.

İlk saatin İskenderiye'de ikinci saatin ise Roma'da geçirilmesinden oluşan karşıtlık, oyun başladığında izleyicinin gerçekten kendini İskenderiye'de hayal etmesiyle ve tiyatroya kadarki yürüyüşünün aslında Mısır'a bir yolculuk olduğuna inanması ve Antonius ile Kleopatra'nın zamanlarında yaşamasını düşünmesinde görülmektedir. Sahneyi bir anda Ptolemy'nin Sarayı'na dönüştürebilirken, yarım saat içinde Actium'un dağlık bölgelerine gidebilir. Hayalin, eğer hayal kabul edilebilirse, kesin bir sınırı yoktur ve eğer izleyici eski tanışıklıklarının İskender ya da Caesar olduğuna, mumlarla aydınlatılmış olan odanın açıkça Pharsalia ya da Granicus'un bankı olduğuna bir kez inandırılabilirse, mantık ile doğrunun ulaşamayacağı bir yükseliş konumundadır ve semavi şiirin yüksekliğinden dünyevi doğanın sınırlarını küçük görebilir. Bir aklın neden kendinden geçerek böylece saati saymasını ya da sahneyi bir alan yapabilecek beyinlerin şiddetinde bir saatin bir yüzyıla karşılık geldiğini merak etmek nedensizdir.

Gerçek, izleyicilerin bilinçlerinin yerinde olduğunu ve ilk sahneden son sahneye kadar sahnenin sadece sahne ve oyuncuların sadece oyuncular olduklarını bilmeleridir. Jest ve şık modülasyonlarla nakledilen birçok mısrayı duymak için gelmişlerdir. Mısralar, bir mekânda gerçekleşebilecek bir olaya karşılık gelmektedir, fakat hikâyeyi tamamlayan değişik olaylar birbirinden çok ayrı yerlerde gerçekleşebilmektedirler; ne Sicilya ne de Atina olarak bilinen ve sadece modern bir tiyatro olan sahnenin ilk olarak Atina'yı daha sonra Sicilya'yı göstermesindeki uyumsuzluk nerededir?

Varsayım düzeyinde kalınarak bir mekân tanıtıldığında zaman uzatılabilir; hikâye için gerekli zaman sahneler arasındaki zamanlarda akmaktadır; birçok aksiyon sahnelenmesine rağmen gerçek ve şiirsel süreklilik aynıdır. Eğer ilk sahnede Mithridatlar'a karşı savaş hazırlıkları Roma'da sahneleniyorsa, savaşın gerçekleşmesiyle felaketin uyumsuzluk olmadan Pontus'ta gerçekleşmesi sergilenir; ne savaş ne de bir savaş hazırlığı olmadığını, ne Pontus'ta ne de Roma'da olmadığımızın ve önümüzde ne Mithridatlar ne de Lucullus'un olmadığını bilincindeyizdir. Tiyatro başarılı aksiyonların, başarılı taklitlerini

sergiler; ve neden ikinci bir taklit, ilkinden yıllar önce olmuş ve eğer onunla çok bağlantılı olması gerekirse zamandan başka hiçbir şeyin bu duruma müdahale edemediği bir olayı sergilemesin? Zaman, tüm varoluş biçimlerinde, hayal gücüne aşırı derecede bağlıdır; yılların geçişi saatlerin geçişi olarak idrak edilmektedir. Dalgınlık anında gerçek olayların zamanıyla ilişkiye geçeriz ve bu yüzden de sadece taklitlerini gördüğümüzde anlaşılmalarına izin vermeye istekli oluruz.

Eğer inanılır değilse, tiyatronun nasıl hareket ettiği sorulabilir. Tiyatro, inanılır olan her şeyi ile inanılırdır. İnanılırdır çünkü hareket eden orijinal bir temsil olduğunda, izleyiciye o anda ne yapabileceğini ya da yapar gibi görünebileceğini hissettirir. Kalbi sarsan yansıma, önümüzdeki şeytanların gerçek şeytanlar olduğu değil, bizzat kendi içimizdeki şeytanların gösteriliyor olmasıdır. Eğer sahte bir görünüş varsa, oyuncular hayal ettiğimizden değil, kendimizin bir an için üzgün olduğumuzu hayal etmemizden kaynaklanmaktadır; fakat ölümün onu kendisinden alacağını hatırlayan bir annenin bebeği üzerinde ağlaması gibi, ıstırabın varlığını düşünmek yerine bu olasılığın matemini tutarız. Trajedinin cazibesi bizim hikayeyi anlamamızla ilerlemektedir; eğer ihanet ve cinayetlerin gerçek olduğunu düşünüyor olsaydık bu olaylar bize artık daha fazla haz veremezlerdi.

Taklitler, gerçeklerden dolayı yanlış anlaşılmalardan ziyade gerçekleri akla getirmelerinden dolayı acı ya da haz uyandırır. Hayal gücü boyanmış bir manzarayla tekrar yaratıldığında, ağaçların bize gölge, fiskiyelerin serinlik verebilecek olması düşünülemez ama yanımızda oynayan fiskiyeler ile üzerimizde sallanan odunların bize nasıl haz vereceğini düşünmemiz gereklidir. *V. Henry*'nin tarihini okuduğumuzda altüst oluruz ve hiçbir insan kitabını Agencourt alanı⁷ için almaz. Dramatik sergi, etkilerini azaltarak ya da arttırarak, içinde barındırdığı olayların nakledildiği bir kitap gibidir. Tanıdık komedi, tiyatrodaki çoğu zaman kitaptakinden daha güçlüdür; imparatorluğa ait trajedi ise her zaman daha zayıftır. *Petruchio*'nun mizahı yüz ekşitilmesiyle yükseltilmektedir; fakat *Cato*'nun kendi kendine konuşmasına ses ve jest saygınlık eklemeyi ummaktadır.

Okunan bir oyun akli oynanmış bir oyun kadar etkiler. Bu yüzden aksiyonun gerçek olmadığı açıktır ve sahneler arasında daha uzun ya da daha kısa zamanların geçebileceği, bir saat içinde önünden bir kahramanın hayatı ya da bir imparatorun devri sahnelenecek olan drama izleyicisi ile hikâye okuyucusu tarafından yer ve süreklilikteki hesaplar takip edilir.

Shakespeare'in birliği bilip bilmediği ve kurgusunda onları reddetmesi ya da mutlu bilgisizlikle onlardan sapıp saptadığının belirlenmesi bence imkânsızdır ve araştırılması da

⁷ *V. Henry*'nin kendi ordusundan sayıca üstün Fransız kuvvetlerini yenilgiye uğratmış olduğu meydan. (ç.n.)

gereksizdir. Makul bir şekilde, farkına varmaya başladığında, bilginlerle eleştirmenlerin öğüt ve tembihlerini istemeyişine şans eseri başladığını düşünebiliriz. Aksiyon birliğinden ziyade hiçbir şeyin gerçek olmadığı ve zamanla mekândaki birliğin yanlış farzlardan doğmuş olduğu hikâyede, tiyatronun sahasının sınırlandırılması onun çeşitliliğini azaltmaktadır, bunlar onun tarafından bilinmiyor ya da gözlemlenmemiş oldukları için çok da üzülecek bir durum olmadığını düşünüyorum: Eğer böyle başka bir şair doğarsa, ona çok ateşli bir şekilde ilk sahnesinin Venedik'te geçerken bir sonrakinin Kıbrıs'ta geçişinin serzenişinde bulunmak istiyorum. Kuralların böylece çiğnenmesi sadece olumludur, Shakespeare'in geniş dehası olmuştur ve bu tip kınamalar ile Voltaire'in zayıf eleştirisi bu duruma uygundur:

*Non usque adea permicuit imis
Longus summa dies, ut non, si voce Metelli
Serventur leges, malint a Ceasere tolli.**

Böylece dramatik kurallar hakkında kısaca konuştuktan sonra, bana karşı ne kadar bilginin ve aklın üretileceğini kestirebiliyorum; şimdiki sorunun önemsiz bir otorite tarafından kararlaştırılmasını düşündüğümde değil de şüphelenildiği gibi bu hükümlerin benim de henüz bulamadığım daha iyi nedenler için kolaylıkla kabul görmemesinden dolayı böyle otoriteler önünde durmaya korkuyorum. Tarafsızlığın övünmesini gülünçleştirecek araştırmalarımın sonucu, her ne kadar kimi zamanlar haz vermeye vesile olsa da, zaman ve mekândaki birliğin dramının özü olmadığıdır ve her zaman daha asil güzellikler ve eğitimler için feda edilmelidirler. Eleştirel kuralların iyi bir gözlemiyle yazılmış bir oyun, ayrıntılı bir merak, fazla ve gösterişli bir sanatın ürünü gibi tasarlanmalıdır ve gösterilen, olması gerekenden daha çok olabilir olandır.

Başka bir üstünlükte azalma olmaksızın o, tüm birlikleri bozulmamış olarak korumalıdır ve bir hisarda tüm mimari kuralları gücünden bir şey kaybetmeden sergileyen bir mimarın aldığı alkışı hak etmektedir; hisarın güzelliği düşmanı dışarıda tutmaktır ve oyunun asıl zarafeti, doğayı taklit etmek ile hayatı öğretmektir.

Belki de burada dogmatik değil de kasten yazmış olduklarım, tiyatronun prensiplerinin yeniden incelenmesini çağırıştırılmaktadır. Aşırı cüretimden dolayı korkmuş gibiyim. Şöhret ile zıt fikirleri muhafaza edenlerin gücünü düşündüğümde, saygıdan ileri

* Uzun bir zaman aralığı, Caesar'ın kaldırmak zorunda kaldığı Metellus tarafından koyulmuş kanunların kaldırıldığı andaki kadar büyük bir düzensizlik getirmez.

gelen sessizlikle, Truva'nın savunmasından, Neptune'ün duvarı sallayışı ile kazananlara önderlik eden Juno'yu gören Aenas'ın geri çekilmesi gibi, batmaya hazırım.

Shakespeare'in yargılanmasında argümanlarımı tasdik etmeyecek olanlar, eğer yaşamımı göz önünde bulundurlarsa onun bilgisizliğine kolaylıkla göz yumacaklardır.

Her insanın performansı, doğru olarak düşünüldüğünde, yaşamış olduğu çağın durumu ve belirli olanakları ile kıyaslanmalıdır. Her ne kadar okur için bir kitap yazarın şartlarından daha iyi veya daha kötü olsa da, hâlâ insan eserlerinin insan yeteneklerine her zaman sessiz bir referansı vardır, birçoklarının tasarılarını ne kadar genişleteceği ya da doğal gücünü ne kadar yüksek belirleyeceğini soruşturma da belirli bir performansa hangi rütbeyi verecek olmamızdan daha büyük bir saygılıktadır. Merak, her zaman araçların ve aynı zamanda ustalığın ne kadarının özgün güçlere, ne kadarının kayıtsız ve rastlantısal yardımlara atfedildiğini keşfetmekle meşguldür. Peru ya da Meksika'nın sarayları muhtemelen kaba ve kullanışsız meskenlerdi ama kim onların demir kullanılmadan yapıldıkları hatırlandığında, kendilerini hayranlıkla izlemekten alıkoyabilir ki?

Shakespeare'in zamanında İngiliz ulusu, barbarlıktan kurtulmak için mücadele etmekteydi. İtalyan filolojisi, VII. Henry'nin zamanında nakledilmişti ve öğrenilmiş diller başarıyla Lilly, Linacer, More, Pole, Cheke, Gardiner ve daha sonra da Smith, Clerk, Haddon ve Ascham tarafından geliştirilmişti. Artık Yunanca çocuklara temel okullarda öğretiliyordu ve öğrenmeyle zarafeti bağdaştıranlar büyük bir dikkatle İtalyan ve İspanyol şairlerini okuyorlardı. Fakat edebiyat hâlâ, sözde bilginleri ya da yüksek sınıfın kadın ve erkekleriyle sınırlı kalmıştı. Halk büyük ve karanlıktı, okuma-yazma bilmek nadirliği değerlendirildiğinde bir başarıydı.

Ulusların da bireyler gibi başlangıçları vardır. Edebi merakları yeni yeni uyanan insanlar hâlâ nesnelere gerçek durumları hakkında bilgi sahibi değillerdi ve bunun yansıması olarak sunulanı nasıl yargılayacaklarını bilmiyorlardı. Ortak görünümünden uzak olan her şeyi kabalıkla, çocukça bir saflıkla hoş karşılamaktaydılar ve eğitimle aydınlanmamış bir toplumun insanları kaba olurlar. Bu kimselerin arzu ettikleri alt tabaka eğitimi maceralar, ejderhalar ve büyüler üzerine kurulmuştu. *Arthur'un Ölümü*⁸, en sevilen kitaptı.

Kurmacanın rahat şaşkınlığında iyice beslenen aklın, gerçeğin sönüklüğüne dair bir beğenisi yoktur. Dünyanın sadece genel olaylarını taklit eden bir oyun, *Palmerin* ve *Warwick'in İnsanı* adlı eserlerin hayranları üzerinde çok az bir etki yapacaktır. Böyle bir izleyici için yazmak, değişik olaylar ve düşsel işler için etrafa bakınmanın bir

⁸ Thomas Mallory (?-1471) tarafından yazılmış ve Kral Arthur hakkındaki romanların bir koleksiyonu olan erken dönem Rönesansı'nın popüler romanlarından biri. (ç.n.)

zorunluluğundandır ve olgun bilgiyi kızdıran bu inanılmazlık, yeteneksiz bir merak için yazılanların temel önermesidir.

Yazarımızın konuları genelde romanlardan ödünç alınmıştır ve mantiken düşünülmelidir ki, bunlar birçok kişi tarafından okunmuş, daha fazlalarınca yakından ilgilenilmiş en popüler eserlerdir. Bunları, tiyatronun karmaşası içinde hikâyenin tehdidini elinde tutamayan izleyicinin onu takip edemeyeceğinin bilincinde olarak seçmiş olduğunun düşünülmesi de mantıklıdır.

Şu anda sadece uzak geçmişteki yazarlarda karşımıza çıkan hikâyeler, onun zamanında ulaşılabilir ve bilindiklerdi. *Nasıl Hoşunuza Giderse*'nin hikâyesinin, o zamanların küçük bir kitabı olan Chaucer'in⁹ *Gamelyn*'inden kopyalandığı açıktır, yaşlı Bay Cibber'in¹⁰, *Hamlet*'in hikâyesini, şimdi eleştirmenlerin Saxo Grammaticus'ta¹¹ aradıkları açık bir İngiliz düzyazısında bulmuştur.

İngiliz tarih oyunlarını, İngiliz kronolojisi ve türkülerinden almıştır; antik yazarların bu eserleri vatandaşlarına değişik versiyonlarda tanıtılmaları ona yeni konular sağlamıştır; Kuzeyliler tarafından çevrilen Plutarkhos'un *Yaşamları*'nı oyunlarında genişletmiştir.

Tarih ya da uyarlamalarındaki hikâye konuları, her zaman, kaba insanların dikkatini duygu veya tartışmadan daha kolaylıkla çekebilecek olaylarla doldurulmuştur. Müthiş olanın gücü onu küçümseyenlerin bile o kadar üzerindedir ki, her insan, başka yazarların aksine, aklının Shakespeare'in trajedileri tarafından daha kuvvetlice ele geçirildiğini düşünür. Başka yazarlar bize belirli sözler söyleyerek haz verirler ama o, bizi her zaman olay üzerinde tedirgin kılmaktadır ve belki de Homeros'tan başka herkesten üstün olarak, yazarın ilk amacı olan huzursuzluğu ile bastırılmaz merak duygusunu kışkırtmayı güvence altına alarak, eserinin okunmasını ve okutulmasını sağlamıştır.

Oyunlarının görünüşü ve telaşı aynı özgünlüğe sahiptir. Bilgi ilerledikçe haz gözden kulağa geçer, reddettikçe de kulaktan göze döner. Yazarımızın emeklerinin gösterildiği kişiler, şiirsel dilden ziyade büyük resmi seremoni ve geçit törenlerinde daha büyük yetenek sergilerler. Belki de daha görünür ve farklı olaylar istemektedirler. O, en fazla nasıl duygusal tatmin vereceğini bilirdi; eylemi doğaya daha uygun olsa da, örneği bir ulusa peşin hüküm verse de, sahnemizde bir şeyin hem söylendiğini hem de yapıldığını biliriz ve müzikal ya da ince, tutkulu veya gurur verici, aktif olmayan hitabet, çok soğukça duyulur.

⁹ Geoffrey Chaucer (1343-1400), İngiliz Edebiyatı'nın babası olarak nitelendirilen yazar. (ç.n.)

¹⁰ Colley Cibber (1671-1757) İngiliz oyuncu ve eğitimci. (ç.n.)

¹¹ Saxo Grammaticus (1150?-1220?) İlk önemli Danimarkalı tarihçi. Gesta Danorum adlı eserinde efsanevi ve tarihi Danimarkalı kralların kronolojisini vermektedir. (ç.n.)

Cato'nun trajedisini görmüş olan Voltaire, yazarımızın savurganlığının bir ulus tarafından hoş karşılanması karşısında şaşkınlığını ifade eder. Bırakın da ona cevap verilsin. Addison¹² şairlerin dilini konuşur, Shakespeare ise insanların dilini. *Cato*'da, bizi yazarına bağlayan sayısız güzellik buluruz ama insan duygu ve davranışlarına ilişkin bize bilgi veren hiçbir şey göremeyiz. Onun yerine yargının öğrenme ile birleşmesinden doğan en saf ve en asil çocukları koyarız, fakat Othello bir deha tarafından hayat verilmiş güçlü ve canlı bir çocuktur. *Cato*, suni ve imgesel davranışların çok iyi bir gösterisini sağlar ve konuşma dilinde kolay olan salt, asil, yüceltilmiş ve ahenkli duyguları getirirken korkuları ile umutları kalbe bir titreşim vermez; kompozisyon bize yalnızca yazarı çağırır; *Cato* ismini telaffuz ederiz ama Addison'ı düşünürüz.

Doğru ve düzenli bir yazarın eseri, doğru olarak biçimlendirilmiş, özenle ağaçlandırılmış, gölgelerle çeşitlendirilmiş ve çiçeklerin kokusunu saldıran bir bahçedir. Shakespeare'in kompozisyonu ise, meşe ağaçlarının dallarını genişlettiği, çam ağaçlarının dikine havalandığı, arasına kimi zaman yabancı otlarla böğürtlen çalısının karıştığı, bazen de mersinler ve güllere sığınak olan, gözü korkunç bir ihtişamla dolduran, akli sonsuz çeşitlilikle hoşnut eden bir ormandır. Diğer şairler; bir anda biten, şekil verilmiş ve parlaklık derecesinde cilalanmış kıymetli nadir şeylerin kabinesini sergilerler. Shakespeare; kabuklarla dumanlı, pislikten değeri düşürülmüş ve daha kaba minerallerle karışmış, yorulmayan bollukta elmas ve altın içeren bir maden açar.

Shakespeare'in üstünlüğünü doğal gücüne mi borçlu olduğu yoksa skolastik eğitimin genel yardımlarını, eleştiri biliminin ana kurallarını ya da antik yazarların örneklerini alıp almadığı çok tartışılmıştır.

Her zaman bir gelenek hüküm sürmüştür ve Shakespeare öğrenmek istiyordu, belirli bir eğitimi ve ölü diller üzerinde fazla bir yeteneği yoktu. Arkadaşı Johnson, *çok az Latince bildiğini ve hiç Yunanca'ya sahip olmadığını* doğrular. Bunun yanında yalancılığı, akla gelen bir baştan çıkarması yoktu. Shakespeare karakterlerini, bildiklerinin halkça bilindiği bir zamanda yazmıştı. Bu bağlamda onun ifadesi, zıt olanı, eşit gücün bazı tanıklıkları karşı çıkmadıkça sonuçlandırmaktadır.

Bazıları, eski yazarların taklitlerinden çok derin bilgiler edindiklerini düşünürler; ama ileri sürmüş olduğum örnekler ya bu zamana çevrilmiş kitaplardan alınmıştır ya da aynı konuları düşünecek herkesin başına gelebilecek düşüncelerin kolay tesadüfleri veya konuşma

¹² Joseph Addison (1692-1719), İngiliz yazar. (ç.n.)

içindeki ahlâki belitler ile yaşamın görüşleridirler ve konuşulan cümleler içinde dünyaya yayılmışlardır.

Bu önemli cümlede, *Önce git, ben izleyeceğim, I prae, sequar*'ın bir çevirisini okumuş olduğumuzun belirtildiğini gördüm. Mutlu bir rüyadan sonra *Caliban, uyumak için ağlayabilirdim*, dediğinde yazarın aynı durumda aynı isteğe sahip olabilecek Anacreon'u taklit ettiğini de duymuştum.

Taklitler için geçecek çok az paragraf var, ama o kadar az ki, istisnalar kaideyi bozmaz; onları tesadüfi aktarmalardan ya da sözlü iletişimden almış ve sahip olduğunu kullanmıştır; daha fazlasını elde edebilseydi daha çok kullanabilirdi.

Yanlışıklar Komedyası, itiraf edildiği üzere, o zamanlar İngilizce'de bulunan tek Plautus oyunu olan *Moenaechmi*'den alınmıştır. Çevrilmemiş olduklarından dolayı ulaşılamaz olan oyunlardan da konular alabilecekken bunu kopya etmesinden daha olası ne olabilir ki?

Modern dilleri bilip bilmediği meçhuldür. Oyunlarında bazı Fransız sahnelerinin olması çok az şey kanıtlar. Onların kolaylıkla yazılmasını sağlayabilir ve muhtemelen eğer dili orta derecede bile biliyor olsa, yardım olmadan yazamaz. *Romeo ve Juliet*'in hikâyesinde, İtalyanca'dan sapmış olduğu yerde İngilizce çevirisini takip ettiği gözlenmektedir. Ama diğer taraftan bu orijinal dile ilişkin bilgisini kanıtlamaz. Kendi bildiğinden ziyade izleyicinin bildiğini kopya etmiştir.

Yeterli Latince'yi, oyunun yapısına dair bilgiye sahip olabilmek için öğrendiği düşünülebilir ama Romalı yazarları asla basit bir dikkatle okumamıştır. Modern dillerdeki yeteneği göz önünde bulundurulduğunda, yeterli bir hüküm zemini bulamıyorum. Her ne kadar İtalyan şiiri o zamanlar üstün bir saygıya sahipse de, Fransız ve İtalyan yazarlarının taklitleri bulunmamıştır ve İngilizce'den çok az okuduğuna ve hikâyeleri için konularını çevirisini bulmuş olduklarından seçmiş olduğuna inanmaya meyilliyim.

Eserlerine yayılmış olan bilgisi, adil bir şekilde Pope tarafından gözlemlenmiştir ama böyle bir bilgi kitaplara dayanmamaktadır. Shakespeare'i anlayacak kimse, onu küçük odasında okumamalıdır, onun anlamını kimi zaman spor alanlarında kimi zaman da dükkân sahipleri arasında aramalıdır.

Bununla birlikte, o zamanlar dilimizin kitaplar açısından fakir olmaması ile yabancı edebiyata bir yolculuk yapmaksızın özgürce merakına teslim olması, gayretli bir okuyucu olduğuna dair yeterli kanıt olduğunun göstergesidir. Romalı yazarların birçoğu ile bazı Yunan yazarlar çevrilmişti. Reformasyon, krallığı teoloji öğretimiyle doldurmuştu. İngiliz yazarları insan tezi üzerine birçok konu bulmuştu ve şiir gayretle değil, başarıyla yayılmıştı. Bu, kendine mal edecek ve geliştirebilecek bir akıl için yeterli bir bilgi birikimiydi.

Fakat üstünlüğünün büyük kısmı, kendi bilgeliğinin ürünü olmasıydı. İngiliz sahnesini en üst seviyedeki kabalıkta buldu. Trajedi ya da komedide ne derecede haz taşıyabileceği keşfedilebilen hiçbir deneme görünmüyordu. Ne karakter ne de diyalog anlaşılabilir. Shakespeare'in her ikisini de bizlere tanıttığı ve bazı mutlu sahnelerinde her ikisini de en üst seviyeye taşıdığı rahatlıkla söylenebilir.

Hangi derecelerde ilerlemiş olduğu, eserlerinin kronolojisi hala belirli olmadığı için kolaylıkla bilinmemektedir. Rowe¹³, *belki de diğer yazarlarda olduğu gibi onun başlangıcını aramamalıyız, en azından başarılı eserlerinde çok az sanat ve doğa vardı*, görüşündedir ve *gençliğinin performansları en kuvvetli ve en iyi olanlarıdır*, demektedir. Fakat doğanın gücü, sadece dikkatin ya da şansın sağladığı materyalleri belirli bir amaç için kullanmaktır. Doğa hiçbir insana bilgi vermez, şekiller çalışma ve deneyimle toplandığında sadece onları birleştirme ve uygulamada yardımcı olabilir. Bununla birlikte Shakespeare doğadan yararlı bir yardım görmüştür. Sadece öğrendiğini söyleyebilirdi; diğer ölümlüler gibi fikirlerini kademeli olarak elde ederek çoğaltmıştır. Diğerleri gibi yaşlandıkça akıllanmış ve yaşamı daha fazla bildikçe, önce kendisi öğrenerek sonra da öğreterek fikirlerini daha iyi bir şekilde sergilemiştir.

Kitaplar ve hükümlerin sunamayacağı gözlemin uyanışı ile idrakin doğruluğundan özgünlük ve ana üstünlük ilerlemektedir. Shakespeare insanoğluna en yüksek derecedeki merak ve kibarlığın keskin zekası ile bakmıştır. Diğer yazarlar karakterlerini kendilerinden önceki yazarlardan ödünç alırlar. Onları sadece kendi zamanlarının davranışlarının tesadüfi katkıları ile değiştirirler; elbise ufak bir değişikliğe uğramıştır ama vücut aynıdır. Yazarımızın, kanımca pek fazla borçlu olmadığı Chaucer'in karakterleri dışında üretecek hem cevheri hem de biçimi vardı. İngilizce'de ve belki de diğer birçok modern dilde hayatı doğal renkleriyle gösteren başka bir yazar yoktur.

Özgün iyilik ya da insanlığın kökleşmiş kötülüğü arasındaki yarış henüz başlatılmamıştır. Spekülasyon, tutkuları kökenine kadar izleyecek, yeni ufuklar açan kusur ve bilgeliğin prensiplerini gözler önüne serecek ya da kalbin derinliklerini aksiyonun motifi için seslendirecek akli henüz analiz etmeye yeltenmemiştir. İnsan doğasını modaya uygun bir inceleme haline getirebilecek tüm bu araştırmalar kimi zaman zarif bir seçicilikle, çoğu zaman da başı boş bir incelikle yapılmış olacaktır; ancak henüz böyle bir işe kalkışılmış değildir. Öğrenmenin çocukluğunu tatmin eden hikâyeler, aksiyonun sadece yüzeyde kalan görünümünü sergilerler, olaylara bağlıdır ama nedenleri kısaltırlar ve gerçektekinden farklı

¹³ Nicholas Rowe (1674-1718), İngiliz oyun yazarı ve şair. 1709'da Shakespeare'in eserlerini sahnelere bölen, giriş ve çıkışları belirten ilk eserin yazarıdır. (ç.n.)

hoşnut edici hayretler oluşturmaktadırlar. Bu bağlamda insanoğlu, küçük odasında çalışmaktan ziyade kendisine ait işaretlerini toplayarak işi ile eğlenceyi karıştırmasının zorunlu olduğu bu dünyayı bilmelidir.

Boyle¹⁴, asil bir sınıfın mensubu olarak doğmasıyla ve merakının imkânlarını kolaylaştırarak kendisine yararlı hale getirmesiyle böbürlenmektedir. Shakespeare'in böyle bir avantajı yoktur. Londra'ya yoksul bir maceracı olarak gelmiştir ve belirli bir süre vasat işler tutarak yaşamıştır. Hayatının dönemeçlerinde, çok azının düşünülmesi ya da araştırılması uygun olabilecek birçok bilgelik ve öğretim eserleri sergilemektedir. O kadar çok ki, onları iş ve ısrarın tüm dış etmenler üzerinde baskın olduğunu ve yardım teklifi ile engellerin onların önünde ortadan kaybolduğunu düşünmeye eğilimlidirler. Shakespeare'in dehası ne yoksulluğun ağırlığı altında zayıflamış ne de istekli insanların kaçınılmaz bir şekilde kınandıkları dar konuşmalarla sınırlandırılmıştır; kaderinin yükü aklında çalkalanmıştır, *aslanın yelesindeki çiy damlaları gibi*.

Her ne kadar karşılaştığı bu kadar zorluk varsa ve üstün gelmek için çok az yardım almış olsa da, hayatın birçok biçimi hakkında net bir bilgi ile doğal huyların tasarılarını elde edebilmiş, onları çeşitlilikle değiştirebilmiş, ince ayrımlarla belirtmiş ve belirli kombinasyonlarla tüm görünümünü göstermiştir. Performanslarının bu kısmında taklit edilebilecek kimse yoktu ama bizzat kendisi tüm başarılı yazarlar tarafından taklit edilmişti. Haleflerinin daha fazla teorik bilgi kuralını ya da daha çok pratik tutumluluk kuralını toplamış olduğu şüpheliyken, bizzat kendisi tüm bunları ülkesine vermiştir.

İlgisi, insanların davranışlarıyla sınırlanmış olsa da, cansız dünyanın kesin bir gözlemcisiydi; tanımlamaları, her zaman nesnelere gerçekten var olduğunu tasarlayarak bir araya getirilmiş bazı özellikler içermekteydi. Birçok ulusun en yaşlı şairlerinin ünlerini korudukları gözlemlenebilmektedir ve bir sonraki bu akıl soyu ise kısa bir şöhretten sonra unutulmaktadır. İlk olarak, kim olurlarsa olsunlar, duygularını ve tanımlamalarını doğrudan doğruya bilgiden almalıdırlar; bu bağlamda benzerlik sadece, her göz tarafından doğrulanan tanımlamaları ile her yüreği bilgilendirebilecek duygularıdır. Ünleri aynı çalışmalara davetiye çıkaranlar ise; kısmen onları, kısmen de doğayı, bir dönemin kitabı büyük bir itibar kazanana değin doğanın yerinde durabilmek için kopya ederler ve her zaman yanılan taklit sonunda kaprise ve ilgisizliğe dönüşür. Konusu doğa ya da yaşam olsa da Shakespeare bizzat kendi gözleriyle gördüklerini açıkça gösterir; almış olduğu şekli verir, başka bir aklın karışmasıyla

¹⁴ Robert Boyle (1627-1691), İrlandalı yazar. (ç.n.)

biçimini bozamaz ve güçsüzleşmez. Cahiller onun temsillerini adil görürken bilgililer bütün olarak görürler.

Belki de Shakespeare kadar çok eser vermiş, yetiştirmiş olduğu çalışmalardan faydalanan veya ülkesine ya da dönemine o kadar çok yenilik getirmiş olan Homeros'tan başka bir yazar bulunmamaktadır. İngiliz tiyatrosunun biçimi, karakterleri, dili ve gösterişi onundur. Dennis, *o bizim İngiliz trajik ahengimizin özünde yer alır, bu genelde iki ve üç heceli kelime bitirişleriyle çeşitlenen, boş mısranın ahengidir. Çeşitlenme, kendini kahramanca sözlerin ahenginden ayırır ve bu sözleri ilgi çekebilmek, aksiyon ile diyaloga daha uygun hale getirmek için, ortak kullanıma getirir. Böyle bir mısrayı biz düzyazı kaleme aldığımızda kullanırız; böyle bir mısrayı günlük konuşmada kullanırız, demektedir.*

Bu övgünün tamı tamamına adil olup olmadığını bilmiyorum. Eleştirmenin haklı bir şekilde dramaya mal ettiği iki heceli kelime sınırlaması, yazarımızdan daha önce itiraf edilmiş olan *Gorboduc*'ta görülmesi de, yazılmış olduğu tarih belli olmayan *Hieronnymo*'da bulunur. Ama ilk oyunları kadar eski olduklarına inanmak mantıklıdır. Bununla birlikte, onun, nadir oldukları için aranan ve nadir olmasalar da itibar gören, antika meraklıları ya da kitap koleksiyoncuları dışında ismini kimsenin bilmediği eski bir yazarın teatral bir kısmı olmaksızın, trajedi ile komediye haz vermeyi öğretmiş olduğu kesindir.

Ahenk ve akıcılık ile İngiliz dilinin ne kadar tatlılaşacağını ilk olarak keşfetmiş olan Spenser¹⁵ bölmedikçe, övgüyü Shakespeare'e atfetmemiz gerekmektedir. Rowe'un tüm inceliğine sahip olan sözleri ve belki de kimi zaman sahneleri vardır. Gerçekten de genelde güç ve diyalogunun zindeliği ile etkilemeye çalışmaktadır ama amacını en iyi akıcılıkla yatıştırmaya çalıştığı zamanlarda icra etmektedir.

Ve en sonunda itiraf edilmesi gerekir ki, bizim her şeyi ona borçlu olduğumuz gibi, o da bir konuda bize borçludur. Tüm övgüleri anlayış ve yargılama sonunda almış olsa da aynı şekilde birçoğu da gelenek ve saygı tarafından verilmiştir. Gözlerimizi zarafetleri üzerine diker, biçimsizliklerinde onları çeviririz, onunla birlikte başka isteksizlik ve küçümsemelere katlanırız. Eğer övmeden katlanmışsak, tiyatromuzun babasının bizi bağışlayabileceği nispetle, hayranının saygıda kusur etmediği modern bir eleştirmenin kitabında, onun dili, kokuşmuşluğun her türlü biçimiyle yozlaştırdığını gösteren kural dışı nesnelere birleşimini gördüm.

Fakat belki de şu anda çağdaş ve sonucu duyması gereken bir yazarın oyunu olarak sergilenen bir eser dışında şüphe götürmez ve ebedi üstünlükteki sahneleri vardır. Gerçekten

¹⁵ Edmund Spenser (1552?-1599), İngiliz şair. (ç.n.)

de eserlerinin, hem izleyiciyi hem de yazarı tatmin edebilecek, kendi eşsiz örneğinin fikirleriyle işlenmiş olduğunu düşünmekten uzağım. Shakespeare'den daha kayda değer bir üne sahip olan, en iyinin üzerine çok az şey eklemenin zamanlarının övgüsü için yeterli olduğu, şöhretin zirvesine çıkmış olan, kendilerine methiye yazan kimseleri şereflelendirmeye can atan ve kendileriyle yarışmanın emeğine kıyamayan yazarların, dönemlerinin standartlarının üstüne çıkmış oldukları nadiren görülmektedir.

Gelecek zamanlar üzerine herhangi bir ideal övgüyü zorla toplayan ya da mevcut yarar ile popülerlikten daha fazla beklentisi olan Shakespeare'in, eserlerinin gelecek kuşaklar için değerli olduğu düşüncesinde olmadığı görülmektedir. Oyunları oynandığında ve umudu sona yaklaştığında, okurdan ek bir övgü talep etmemiştir. Bu yüzden, Congreve'in¹⁶, iki tanesi maskeli bir evlilikle sonuçlanan, belki de asla olmamış ya da onun bulmadığı bir aldatma olan dört komedisini anımsayanların, en azından onu affetmelerini sağlayacak, aynı jestleri birçok diyalogta tekrarlama veya aynı şaşkınlık düğümünde değişik olay örgülerini karıştırmaktan kaçınmıştır.

Geleceğin bu ünlü şairi o kadar dikkatsizdi ki, *yılların vadisine saptığında*, bitkinlikten iğrenmeden önce ya da hastalıktan kuvvetsizleştğinde, kolaylık ve bolluğa çekilmiş olmasına rağmen ne eserlerinin bir toplamasını yaptı, ne de onları örten kokuşmuşluk içinde yayınlanmış olanları kurtarmayı ya da geri kalan eserlerini gerçek durumlarında dünyaya vererek daha iyi bir kaderde güvence altına almak istedi.

Daha sonraki baskılarda Shakespeare ismini taşıyan oyunların büyük kısmı, ölümünden yedi yıl sonrasına kadar basılmadı ve yaşamında görünen çok az eseri yazarın ilgisi ve bilgisi olmadan dünyaya yayıldı.

Gizli ya da açıklanmış olan yayımcıların tümünün ihmal ve yeteneksizlikleri, daha sonra gelen yorumcular tarafından yeterli bir şekilde gösterilmiştir. Hatalarının tümü gerçekten de çok sayıda ve kabadırlar ve sadece birçok pasajın, belki de ellerinde olmayarak özgünlüğünü bozmakla kalmamışlar aynı zamanda modası geçmiş cümle tertip usulü ile anlaşılmasını güçleştirerek ya da yazarın yeteneksizliği ile yapmacıklığı vasıtasıyla diğer pasajları da şüphe altında bırakmışlardır. Değiştirmek açıklamaktan çok daha kolaydır ve delice cesaret gayretten daha yaygın bir niteliktir. Varsayımı, belirli bir derecede uygulamaları gerektiğini görenler onu biraz daha teslim etmeye isteklidirler. Yazar kendi eserlerini yayınladığında, karışıklıklarını serbest bırakabilmek ve belirsizliklerini netleştirebilmek için

¹⁶ William Congreve (1670-1729), komedyalarıyla ünlü İngiliz oyun yazarı. (ç.n.)

sessizce oturmalıyız, ama şu anda kaybedemeyeceğimizi parçalıyor ve anlayamadığımızı kapı dışarı ediyoruz.

Hatalar birçok nedenin tesadüfı olmadan da gerçekleşebilmektedir. Shakespeare'in tarzı, dilbilgisi kurallarına uygun olmayan, karışık ve anlaşılması güçtür. Eserlerinin suretleri, onların pek azını anlayabilecek olan oyuncular için çıkarılmış, buna eş olarak hataları daha da çoğaltan yeteneksiz kopyacılar tarafından nakledilmiş ya da kimi zaman repliklerini kısaltmak için değiştiren aktörlerce önemli kısımları çıkarılarak bozulmuş ve son olarak da matbaa düzeltilmesi olmadan basılmışlardır.

Eserlerin bu durumda kalması, Dr. Warburton'ın¹⁷ düşündüğü gibi itibar görmemiş olmalarından ziyade kitabı tertip eden kişinin marifetinin modern dillere uygulanamamasından ve atalarımızın İngiliz matbaacılarının gafletine, onlara sakince bile katlanamayacak kadar çok fazla alışmış olmalarından ileri gelmektedir. Sonunda bir baskı, şairin şair tarafından yayınlanmasından çok düzeltme ve açıklama üzerine çok az düşünmüş ve yazarımızın eserlerinin hayatıyla ilgili bir katkı ile tavsiye edilen bir önsöz eklenmesiyle kendi eserlerinin bir kardeşi olacağı düşüncesindeki Rowe tarafından üstlenilmiştir. Rowe, üstlendiğini uygulamamış olmasından dolayı şiddetle suçlanmıştır ve onun matbaacıların hatalarından kaynaklanan bozulma hakkında hiçbir düşüncesi olmadığı görülmektedir. Ama metne ait birçok düzeltme yapmıştır. Eğer daha önce bu düzeltmeler yapılmamış olsaydı, kendisinden sonra gelecek olanlar bu düzeltmeleri bilgisizce alır ve eğer bu yanlışları yeniden üretirlerse, bu hatalar ile içlerinde buldukları uyumsuzlukların gösterilerek yeni okumanın gösterişli açıklamaları vasıtasıyla, sayfalar dolusu budalaca kınamayı ve bu eserleri keşfetmenin vereceği mutlulukla kişisel tebriklere maruz kalacaklarının itiraf edilmesiyle adaletin yerine getirilmesinin zamanıdır.

Her ne kadar bir incelik ya da ruhla yazılmamış olsalar da, şu anda bilineni kapsamaları ve bu yüzden de daha sonra gelecek olan tüm yayıncılara nakledilmeyi hak etmelerinden dolayı Rowe gibi tüm yayıncıların da önsözlerini korumuş ve benzer biçimde yazarın yaşamına dair yazılanları tutmuşumdur.

Halk yıllarca Bay Rowe'un uygulamalarından memnundu, Bay Pope onları Shakespeare'in metinlerin(in) gerçek durumuyla bilgilendirdiğinde, aşırı derecede bozuk olduklarını gösterdiğinde, yenilenip daha iyi bir hale getirilebilmeleri için araçların olduğuna dair bir umut verdi. Daha önce hiç kimsenin incelemeyi düşünmediği eski kopyaların karşılaştırmalı bir okumasını yaparak birçok satırı doğru hallerine getirdi ama çok kısa bir

¹⁷ William Warburton (1698-1779), İngiliz yazar ve rahip aynı zamanda Gloucester piskoposu. (ç.n.)

eleştiriyile beğenmediklerini reddetti. Başka bir deyişle iyileştirmekten ziyade bir organı kesip attı.

Gerçeği sahte oyunlardan ayırmasının Dr. Warburton tarafından neden takdir edildiğini bilmiyorum. Bu seçimde kendi hükmüne hiç başvurmadı. Elindeki oyunlar, ilk yayıncılar olan Hemings¹⁸ ve Condell¹⁹ tarafından verilmişti ve kabul etmedikleri de o zamanların yayıncılarının ahlâksız tutumlarına uygun olarak Shakespeare'in yaşamında yayınlanmışlardı, adı ise arkadaşlarınca dahil edilmemiş ve daha sonraki yayıncılar tarafından basılacak olan 1664 baskısına kadar eserlerine eklenmemişti.

Bu çalışma Pope'un, *yayıncının duygusuz işini* hor görmesini önleyemeyerek yeteneklerinin değersiz olduğunu düşündürten bir çalışmadır. Üstlendiğinin yarısını anlamıştır. Derlemecinin işi gerçekten de duygusuzdur ama diğer yorucu çalışmalar gibi çok gereklidir. Fakat düzeltilmiş bir eleştiri, duygusuzluktan çok farklı özellikler olmadan işini çok daha rahat yapabilirdi. Bozuk bir parçanın incelenmesi esnasında, önünde bir anlam ya da ifadenin tüm olasılıklarına sahip olmalıydı. Onun düşünce kavrayışı ile dili kopyalaması bu şekilde idi. Birçok okumanın dışında, her dönemde hüküm süren dil biçimleri ile fikirlerin durumları ve yazarının düşünce biçimi ile ifade biçimine en uygununu seçmesi gerekiyordu. Bilgisi ve üslubu böyle olmalıydı. Tahmini eleştiri, insanın sahip olduklarından çok daha fazlasını gerektirir ve onu övgüyle uygulayan kişinin hoşgörüyü sıklıkla ihtiyacı vardır. Artık bize yayıncının duygusuz işinden bahsedilmemesine izin verin.

Özgüven, başarının genel sonucudur. Herhangi bir türdeki üstünlükleri yüksek sesle kutlananlar, güçlerinin evrensel olduğu sonucuna varmaya hazırdırlar. Pope'un baskısı umutlarının altına düştü ve diğer insanlara yapacak hiçbir şey bırakmadığını gördüğünde o kadar kızdı ki, hayatının geri kalan kısmını bir düşmanlık içinde sözlü eleştiri yaparak geçirdi.

Bu kadar büyük bir yazarın hiçbir fragmanının kaybolmaması gerektiğinden, onun tüm notları, adaletli söz ve narin kompozisyonu ile yazarı hakkında genel bir eleştiri barındırması, kapsamlı olmasından dolayı çok az şeyin eklenebileceği, tartışmaya yer bırakmayacak kadar açık, her yayıncının yayınlatabilmek için ilgili olduğu ve her okurun daha fazla bilgi eklenmesini isteyeceği önsözünü elimde buldurdum.

Pope'un çalışmasını, daha dar bir anlayış ile daha kısıtlı bilgilere sahip, doğal ve gerçek bir dehanın ihtişamı olmadan, yapay bir eğitimin küçük ışığı ile doğruluğa ulaşmak

¹⁸ John Hemings (1556-1630), kariyerinin büyük bir bölümünü Shakespeare'le birlikte çalışarak geçiren İngiliz aktör. Henry Condell ile birlikte Shakespeare'in oyunlarını kitap haline getiren çalışmasıyla ünlüdür. (ç.n.)

¹⁹ Henry Condell (?-1623), Shakespeare'in topluluğunda çalışmış olan İngiliz aktör. Daha sonra yayıncılık yapmıştır. (ç.n.)

için gayretli olduğu kadar peşine düşmekte ihmalkâr olmayan Theobald'ın²⁰ çalışması izlemiştir. Vicdanının sesine bu kadar endişeyle kulak veren bir insanın daha fazlasını yapması beklenebilirdi ama yine de yapmış olduğu bu küçük çalışma genelde doğrudur.

İncelenmeksizin kopya ve baskılarında güvenilir olmadığı görülmektedir. Kimi zaman sadece bir kopyası olmasına rağmen diğer kopyalar hakkında belirsiz konuşmaktadır. Baskılarının sayımında, ilk iki folyonun en yüksek derecede önemli olduğunu belirtirken üçüncü folyonun vasat bir otorite olduğunu belirtir ama gerçek, ilk folyonun diğerleriyle eş düzeyde ve geri kalanlarının yayıncının gafletine bağlı olarak bozulmuş olduğudur. Bu folyoların tümüne sahip olan her kimse, bu çeşitlilikleri hariç tutarak saf baskı yinelenmeleri üretecektir. Başlangıçta hepsini karşılaştırarak okudum fakat daha sonra sadece ilkini kullandım.

Notlarından genel olarak, daha sonraki yorumcular tarafından yalanlananlar ile korunması çok önemsiz olanlar dışında, ikinci baskısı için kendine sakladıklarını elimde buldurdum. Kimi zamanlar, başarısı için kendini övdüğü yerleri katmak dışında, bir virgülü yenilemesini bile benimsedim. Diksiyonunun coşkun fazlalığını ise genelde çıkarttım, Rowe ile Pope üzerine zaferini öven böbürlenmelerini önledim ve gereksiz gösterişini kimi zaman gizli tuttum ama bazı yerlerde onun kendini gösterdiği gibi ben de onu, okuyucunun vakit geçirebilmesi için gösterdim; bazı notların gururlandırılmış boşluğu ise geri kalan kısımdaki kısalmayı haklı çıkarabilecek ya da mazur görebilecektir.

Nitekim cahil, zayıf, güvenilmez, kaba, sınırlı ve gösterişli olan Theobald, Pope'un düşmanı olmasının da iyi şansıyla girişiminden ün sağlayarak sıyrılmıştır. Dünya, yardım ile derin saygı talep edenleri desteklemeye o kadar isteklidir ki, o da, hiçbir insanın kıskanamayacağı bir şekilde kolaylıkla övülmüştür.

Daha sonra yazarımız, Oxford yayıncısı, kanımca çalışmaları göz önünde bulundurulduğunda doğasında son derece nitelikli bir insan olan Sir Thomas Hanmer'in²¹ ellerine düştü. Gözden geçirilmiş bir eleştiri için şairin amacının doğrudan doğruya ortaya çıkarılabilmesi ile en kolay yoldan eserini yayan aklın ustalığının gerekli olduğunu, muhakeme etmeden sezebilmiştir. Çok okumuş olduğu şüphe götürmez; gelenekler, görenekler ve fikirler üzerine bilgisinin derin olduğu görülmektedir ve bu derin bilgisini çoklukla gösterişsiz bir biçimde öğrenmiştir. Anlamadıklarını, bir anlam bulmak ya da anlam yüklemeksizin nadiren üstünkörü geçmektedir ve kimi zaman da aceleyle biraz daha dikkatin

²⁰ Lewis Theobald (1688-1744), İngiliz yazar. En önemli eseri 1726'da yazmış olduğu ve burada da bahsi geçen *Yenilenmiş Shakespeare* adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada Pope'un Shakespeare üzerine çalışmasındaki düzensizlikleri meydana çıkarmıştır. (ç.n.)

²¹ Sir Thomas Hanmer (1677-1746), İngiliz politikacı ve yayıncı. (ç.n.)

bulabileceklerini yapmaktadır. Grameri kısaltma konusunda ise, yazarının amacının dilbilgisi kurallarına uygun olup olmadığından emin olmadığı için endişelidir. Shakespeare, kelimelerden çok fikirlerin silsilesini daha fazla göz önünde tutmuştur ve dili, okuyucunun masası için tasarlanmamıştır, tüm istediği anlamının izleyiciye nakledilmesidir.

Hanmer'in vezin üzerinde çok durması eleştirilmiştir. Birçok pasajda ölçülerin, bazı yayıncıların sessiz emekleri ile kalan kısımlarının da sessizce kabul edilerek düzeltilmiş olduğunu keşfetmiştir ve kendisine de, uzun süredir serzenişe uğramaksızın sürdürülegelmiş bu aşırı serbestliği biraz daha ileri götürebileceğine dair izin verilmiş olduğunu düşünmüştür ve düzeltmeleri genelde adil ve çoğunlukla da metnin bozulma olasılığını asgari düzeye indirmektedir.

Ancak, kendisine ait veya ödünç aldığı metne ait alt düzeltmeleri, çeşitli kopyaların dikkati olmadan sayfanın içine koyması, kendinden önceki kişilerin emeklerini kendine mal etmiş ve kendi baskısını az bir yetkeyle yapmıştır. Hem kendisine hem de başkalarına olan güveni gerçekten de çok büyüktü; en doğru olanların Pope ve Theobald tarafından yapıldığı düşüncesindeydi; eleştirel bir hatadan kuşkulananmış görünmekteydi ve çok özgürce bahsetmiş olduğunun hakkını talep etmesi çok mantıklıydı.

Asla dikkatli bir araştırma ile titiz bir biçimde yazmıyor olsa da, tüm notlarını aldım ve her okuyucunun daha fazlasını arzuladığına inanıyorum.

Son yayıncı hakkında konuşmak ise daha zordur. Saygı; yüksek mevkiden, yaşayan üne olan hassaslık ve deha ile öğrenmeye olan büyük itibardan ileri gelmektedir. Ama ne sıkça bizzat örneğini vermiş olduğu özgürlükten dolayı adil bir biçimde gücendirilemez ne da asla kendi ciddi işleri olarak saymadığı notlar hakkında ne düşünüldüğüne dair çok meraklıdır. Kanımca kompozisyonun gayreti bağışlandığında, mutlu iç döküşlerini artık sınırlandırmamaktadır.

Yorumunun asıl ve hakim hatası; çabuk muhakemenin bilinci tarafından üretilen aceleci, dış görünüşü araştırarak varsaydığı güven ve derine inerek sadece emeğin sergileyebileceği ilk düşüncelerini kabul etmesidir. Notları ortaya, kimi zaman ters yorumlar kimi zaman da inanılmaz tahminler koymaktadır. Bir bölümde yazara cümlelerin kabul ettiğinden daha derin bir anlam verirken, bir başkasında anlamın her okuyucuya göre açık olduğu yerlerdeki uyumsuzlukları keşfetmektedir. Fakat metne ait düzeltmeleri genelde uygun ve adildir; anlaşılması güç pasajlara ilişkin yorumu bilgili ve sağgörüldür.

Notlarından genellikle, toplumun genel sesinin hiddetle söylediklerini ya da kendi uyuşmazlıklarının doğrudan doğruya suçlu çıkardıklarını ve kanımca yazarın bizzat kendisinin unutulmasını arzulamış olduklarını geri çevirdim. Geri kalanlarında ise, en fazla

beğenmiş olduğum kısımlarında, metinde sunulan okumaya yer verdim; kararı, her ne kadar aldaticı ve şüpheli olsa da kimi yerlerde okuyucuya bıraktım ve bazı kısımları da çekinip sıkılmadan, eminim kötülüğün acısı olmadan ve umarım hakaretin hor görüsüne düşmeden tenkit ettim.

Elimdeki ciltleri gözden geçirirken tekzip esnasında ne kadar çok kağıdın harcandığını görmekten pek de hoşnut olmadım. Bilginin devrimleri ile daha fazla ya da daha az önemin çeşitli sorularını göz önünde bulunduran, zeka ile mantık üzerinde güçlerini uygulayan herkes, araştırmanın başarısızlığının yasını tutmalıdır ve gerçeğin ağır faydaları onun, her yazarın emeğinin büyük bölümünün sadece kendinden öncekileri yok etmek olduğunu ifade ettiğinde görülmektedir. Yeni bir sistem kurucusunun ilk önemseydiği, üzerinde durmakta olduğu yapıyı yıkmaktır. Bir yazarı yorumlarken temel amaç, diğer yorumcuların o yazarı ne kadar bozduğu ve anlaşılması güç hale getirdiğini göstermektir. Bir dönemde hüküm süren fikirler, tartışmanın ulaşabileceğinden öteye vardığında bir başkası tarafından yalanlanmakta, geri çevrilmekte ve daha uzak zamanlarda tekrar karşılanmak üzere yükselmektedirler. Böylece insan aklı ilerleme olmayan bir devrim içinde tutulur. Bu suretle kimi zaman gerçek ve yanlış, kimi zaman da hatanın zıtlıkları karşılıklı bir saldırıyla birbirinin yerini alır. Bir nesil üzerine boşaltılan sözde bilginin gelgitleri geri çekilir ve bir başkasını çıplak ve verimsiz bırakır; bir an için ışık demetlerini karanlığa fırlatır gibi görünen bilginin anı göktaşları aniden parlaklıklarını yitirir ve ölümlüleri, yollarını el yordamıyla bulmaya bırakırlar.

Şöhretin bu yükseliş ve çöküşleri ile bilginin geliştiricilerini yalanlayan yadsımlar, insanoğlunun yükseklik ve parlaklığından kaçamayacakları için sonsuza dek ifşa edilmelidirler ve mutlaka, kendilerini yazarlarının peşinde dolaşan insanlar olarak sınıflandıran eleştirmen ve yorumcular tarafından katlanılmalıdırlar. Tutsağına, “bir başka gün yine Akhilleus tarafından ıstırap çekeceğini bildiğin halde nasıl yaşam için yalvarabilirsin?” der Akhilleus.

Dr. Warburton’ın, kendisini rakipleri üzerinde göklere çıkaracak olanları yüceltmeye yeterli bir ünü vardı ve notları farklı olamayacak kadar büyük bir yaygara kopardı. Temel saldırganları, *the Canons of criticism* (Eleştirinin Genel Kuralları) ile *Review of Shakespeare’s Text* (Shakespeare Metninin İncelemesi) adlı eserlerinin, herhangi birinin kof bir aksilikle alay edebileceği tartışmanın laubali yazarlarıydı. Bir başkası ise onlara, kışkırtıcı bir biçimde ya da bir katili adaletle sürüklercesine karanlık ve bir kökleşmiş kötülükle saldırmaktaydı. Birisi bir sinek gibi azıcık kan emerek soktuktan sonra neşeli bir uçuştan daha fazlası için geri dönerken, diğeri arkasında iltihap ve kangren bırakmaktan hoşnut olabilecek

zehirli bir yılan gibi ısırıyordu. Birini suç ortaklarıyla birlikte düşündüğümde, *tüküren kızlar ile eli taşlı çocukların kendisini önemsiz bir savaşta katledeceğinden* korkan Coriolanus'un tehlikesini anımsıyorum; diğeri düşümden geçtiğinde ise Macbeth'deki olağanüstü şeyi hatırlıyorum,

*Bir şahin gururla yükseklerde uçarken,
Fareyle beslenen bir baykuşa av olup öldürülmüş.*

Bununla birlikte onlara adilce davranmama izin verin. Birisi nükteci, diğeri ise oldukça bilgili biridir. Her ikisi de hataların keşfinde yeterli zekâyı göstermişler ve anlaşılması zor pasajların yorumlanmasında muhtemel bir yarar sağlamışlardır ama metne ait düzeltmeler ve tahminler yapmaya talip olduklarında, hepimizin kendi yeteneklerimizi ne kadar yanlış değerlendirdiğimiz ortaya çıkmaktadır. Sergilemiş oldukları bu az şey, onlara başkalarının çalışmalarında açık yürekli olmayı öğretmiştir.

Dr. Warburton'ın baskısından önce, *Critical Observations on Shakespeare* (Shakespeare Üzerine Eleştirel Gözlemler), dil konusunda yetenekli, kitaplardan haberdar ama dehanın büyük gücü ya da beğenin inceliğine sahip olmayan Bay Upton²² tarafından yayınlanmıştı. Açıklamalarının çoğu dikkat çekici ve yararlıdır. Aynı şekilde yayıncıların azgın güvenine karşı koyduğunu ve eski kopyalara sadık kaldığını açıklamış olsa da ve her ne kadar çabası, yeteneği tarafından oldukça desteklenmişse de, metne ait düzeltmelerin hiddetini zaptedememiştir. Bilginin tecrübe ile edinildiğine inanan her soğukkanlı kişi, kalbi, başarılı bir deneyle genişlediğinde varsayımın bazı talihsiz neşeli anlarında bir kuramcıya ve zahmetli bir düzenleyiciye dönüşür.

Shakespeare üzerine açıklayıcı, tarihi ve eleştirel notlar, aynı şekilde eski İngiliz yazarlarını gayretli ve dikkatli okumasının bazı faydalı gözlemler yapması için kendisine yarar sağladığı Dr. Grey²³ tarafından yayınlanmıştır. Üstlenmiş olduğu görevi yeteri kadar iyi bir biçimde uygulamaya geçirmiştir ama metne ait eleştirel bir düzeltmeye olduğu kadar yargılamaya da yeltenmemiştir: Zekâsından çok hafızasını kullanmıştır. Bilgisini geçemeyecek herkesin onun alçak gönüllüğünü taklit etmesi istenmelidir.

Seleflerim hakkında büyük bir samimiyetle söyleyebilirim ki, bundan sonra benim hakkımda söyleyeceklerini umduğum şey, hem hiçbirinin Shakespeare'i geliştirmeden bırakmamış olmaları ama öte yandan, onların yardım ve bilgilerine borçlu olmadıgımdır.

²² John Upton (1707-1760) İngiliz yazar. (ç.n.)

²³ Zachary Grey (1688-1766), İngiliz tarih ve dilbilimci. (ç.n.)

Onlardan almış olduğum her ne olursa olsun amacım, aldıklarımı esas yazarla ilişkilendirmektir ve yazdıklarımın kendime ait olduğuna inandığım için başkasına vermediğim kesindir. Bazılarında belki de bekleneni yaptım ama eğer başka bir yorumcunun sözlerinin haddini aştıysam, az ya da çok bu onurun, tartışmanın üzerinde yalnızca duran talep sahibine nakledilmesi gereklidir; ikincisi, yorumlarımı sadece kendisine ispatlayabilirken bulunmuş olanı her zaman yeterli kesinlikle anımsayarak sınıflandırmalıdır.

Tümü benim tarafımdan, başka birinin dikkatli bir biçimde gözleyemeyeceği denli açık bir yüreklilikle elden geçirildi. Eski bir açıklama yazarının keskinliğinin doğal olarak nasıl ilerlediğini keşfetmek zordur. Onun tarafından tartışılan konuların önemi çok azdır; ne özellik, ne özgürlük, ne de bir mezhebin ya da birliğin yardımını içerirler. Kopyaların çeşitli okumaları ve pasajların değişik yorumları, zekâyı, tutkuları işin içine karıştırmaksızın çalıştırabilecek sorulardır. Fakat ne olursa olsun, *küçük şeyler kaba insanları onurlandırabilirler* ve kibir kimi durumlarda kendini gösterir ya da fikrin kendisini daha fazla savunamayacağı tüm zıtlıkları bile onurlu insanları sinirli yapar; yorumlarda sıklıkla, kendisine kara çalmak için tutulmuş bir adam karşısındaki politikanın en kızgın tartışmacısının ifade ettiği kadar zehirli ve istekli, kendiliğinden küçümseme ve hakaret bulunmaktadır.

Belki de konunun hafifliği, faaliyetin şiddetine sebep olabilir. Araştırılacak gerçek varılmaktan çok uzak olduğunda, ilgiden kaçmak için en önemli kısmı hiddet ve haykırıyla büyütülmelidir. Asıl durumundan farklı olanlar, ismin yazgısı kendilerine eklendiklerinde dikkati çekebilirler. Bir yorumcunun gerçekten de karışıklıkla sağlanan büyük baştan çıkarmaları vardır. Saygınlıktan istediği şey, hiçbir sanat ya da çalışkanlığın ruh veremeyeceği köpükten bir eserin geniş yüzeyine nadir bulunan altınlarını çarpabilmektir.

Yazmış veya ödünç aldığım notlar, ya güçlüklerin açıklandığı tasvir ediciler ile hatalar, güzelliklerin söylendiği yargılar ya da bozulmaların düzeltildiği yenilemelerdir.

Suretleri başkaları için çıkarılmış olan açıklamalar, eğer başka bir yorum eklemesem kanımca genelde doğrudurlar. En azından itiraf etmem gerekirse ekleyeceğim daha iyi bir öneri yoktur.

Tüm yayıncıların emeklerinden sonra, birçok okuyucuya engel olacak çok sayıda pasaj buldum ve bu pasajların kolaylaştırılmasının kendi görevim olduğunu düşündüm. Yorum yapan bir kimsenin bazıları için az, başkaları için de çok yazma olasılığı vardır. Neyin gerekli olduğuna sadece kendi tecrübeleriyle karar verebilir; üzerinde durduğu her şeyi, bilgili insanların hata yapılmasının imkânsız olduğunu düşündükleri birçok satırı sonunda açıklayacak ve onun yardımını isteyecek cahiller için birçok satırı da dahil etmeyecektir.

Bunlar sadece göreceli tenkitlerdir ve sessizce katlanılabılırler. Ne gereksiz bir kopyacılığa gitmeye ne de titiz bir koruma yolunu seçmeye çalıştım ve umarım yazarımın ifadesini, onu inceledikten sonra kendisinden korkan birçokları için ulaşılabilir yaptım; masum, akla yatkın hazzı yayarak halk için bir yardımda bulundum.

Bir yazarın eksiksiz açıklaması, sistematik ve bir sonuç olarak çıkarılmış olmaktan ziyade sistemsiz ve dağınıktır. Rastlantısal imalar ile hafif ipuçlarının çokça olduğu ve herhangi bir açıklayıcıdan beklenmeyecek tarzdadır. Tüm kişisel düşünceler, isimler saklı tutulduğunda, birkaç yıl içinde telafi edilemez bir şekilde silinmelidirler ve gelenekler; giyim, konuşmaların formaliteleri, ziyaretlerin kuralları, eşyaların düzenlenmesi ve merasim uygulamaları gibi kanunun dikkatini çekemeyecek kadar önemsizdirler. Doğal olarak tanıdık diyalogtaki yerlerini alırlar, o kadar geçici ve asılsızdırlar ki, kolaylıkla sahip olunamaz ya da geri alınmazlar. Bilinebilecek olan ise, şansla, başka bir görüş açısından incelenen eski ve anlaşılması güç kağıtların gizli yerlerinden toplanabilir. Her insan bu bilginin bir kısmına sahiptir ve kimsenin bildiği de fazla değildir; fakat bir yazar halkın ilgisini çekiyorsa, tanımlanmasına bir şey ekleyebilecek olanlar keşfettiklerini ifade ederler ve zaman dikkatli çalışmanın gözünden kaçanları üretir.

Anlamamış olduğum ve belki de bundan sonra açıklanabilecek olan birçok pasajdan feragat etmeye zorlandığım zamana kadar, umarım bazı pasajlar, kimi zaman kısa sözler ya da kenarda yazılı yönlendirmeler ile her yayıncının istediğini eklemesi ve sıklıkla konunun hak ettiğinden daha fazla emek harcayarak yorumlaması gibi yanlış anlaşılmalı ya da ihmal edilmiş olsalar da, bazı pasajları izah edebilmişimdir ama en zor olan, her zaman için en önemli olan değildir ve bir yayıncı için yazarının anlaşılmasını güç kılan hiçbir şey önemsiz değildir.

Şiirsel güzellikler ile yanlışların gözlemlenmesinde çok gayretli olmadım. Değerinin değişiklikleri orandan ziyade benim taslağında bu kısmı deneme ve kaprise ayırmış olmam nedeniyle, bazı oyunların çok, bazılarının da az yargılayan gözlemlerine yer verdim. İnanıyorum ki okuyucu, ummuş olduğu fikri bulmaktan nadiren hoşnuttur; aldığımızdan çok bulduğumuz ya da yaptığımızda sevinmek doğaldır. Yargı, diğer yetenekler gibi uygulama ile gelişir ve ilerlemesi, hafızanın bir masa kitabını kullanarak duygusuzca gelişmesi gibi diktatörce hükümlere boyun eğilmesiyle engellenmiştir. Bununla birlikte bir başlangıç gereklidir; kısmen yönergelerle telkin edilen, kısmen de alışkanlıkla elde edilen tüm yeteneklerin, birçoğunu bu yüzden bir eleştiri adayının geri kalanını keşfedebilmesine imkan vermek için gösterdim.

Birçok oyunun sonuna, hataların ya da üstünlüğe olan övgünün genel bir değerlendirmesini içeren ve geçerli fikre ne kadar mutabık kaldığımı bilmediğim ama

tekilliğin taklidiyle özünden ayrılmamış olduğum kısa tenkitler ekledim. Hiçbir şey anlık değildir ve kısmen incelenmemiştir. Bu yüzden burada kınanan oyunların içinde övülecek çok şey varken övülen oyunların içinde de eleştirilecek çok nokta vardır.

Eleştirinin, yayıncıların tüm başarısının azami dikkatle güçlkle ilerlediği, en kibirli gösterişe vesile olduğu ve en acı keskinliği harekete geçirdiği kısmında, toplumun ilgisini Pope ve Theobald'ın şiddetli çekişmesiyle çeken bozuk metinlerin düzeltilmesi, bir komplo tarzında Shakespeare'in tüm yayıncıları arasında artan bir eziyetle sürdürülmüştür.

Tüm yayınlardaki pasajların bir kokuşmuşluk durumundan geçmiş olduğu şüphe götürmemektedir; ve yenilenmelerine sadece, kopyaların ya da varsayı zekâsının karşılaştırılmasıyla teşebbüs edilebilmektedir. Düzenleyicinin uzmanlık alanı güvenli ve rahatken, varsayım yürüten kişinin ilgi alanı tehlikeli ve zordur. Şu anda oyunların büyük bir bölümü hâlâ tek bir kopya halindedir; ne tehlikeden sakınılmalı ne de zorluktan kaçınılmalıdır.

Okumalarda şimdiye kadar üretilen değişikliğin benzemesi; bazılarını her yayıncının metin içinde faydalandığım ve kanımca yeteri kadar desteklenmiş olan emeklerinden, açıkça hatalı olanları söz etmeden geri çevirmiş olmamdan, kimilerini kınama ya da beğenme olmaksızın savunma ve karşıtlık arasındaki dengeyi gözeterek notlarda beklemeye bırakmamdan, bazılarının da dış görünüş itibariyle aldatıcı ama doğru olmadıkları için sonradan bir eleştiri eklemiş olmamdan kaynaklanmaktadır.

Başkalarının gözlemlerini sınıflandırarak en sonunda, onların yanlışlarının yerine ne koyabileceğimi ve metnin dışında bırakmış olduklarının yerini nasıl dolduracağımı denedim. Böyle kopyaların elde edebildiğim kadarını topladım ve daha fazlasını arzuladım ama bu az bulunur şeylerin koleksiyoncularını pek konuşkan bulmadım. Şansın ya da iyiliğin ellerime koymuş olduğu yayınların, böyle bir yeteneğimin olmadığına konusunda suçlamalarla karşılaşmamak için bir listesini verdim.

Eski kopyaları inceleyerek, çalışkanlıklarıyla övünen daha sonraki yayıncıların, birçok pasajın kalitesini düşürerek onları yetkisiz bıraktığını ve kendilerinin bile ihtiyari olduğunu bildikleri ve küçük bir dikkatle yanlış olduğunu düşünebilecekleri Rowe'un metin düzenlemesiyle kendilerini bir yarış içine soktuklarını gördüm. Bu değiştirmelerden bazıları, sadece herhangi bir kelimenin, ona çok zarif ya da çok anlaşılabilir olarak görünmüş olmasından dolayı dışarı atılmasıdır. Bu bozulmaları sıklıkla doğru hale koydum; dilimizin tarihi ile kelimelerimizin gerçek gücünün korunabilmesi için yazarların metinlerinin saflığı bozulmadan saklanmalıdır. Başkaları ve yaygın olanlar, ahengi yumuşatmışlar ya da ölçüyü denetim altına almışlardır. Bunlar üzerinde aynı sertliği uygulamadım. Eğer sadece bir

kelimenin yeri değiştirilmiş ya da bir kısım eklenmiş ya da çıkarılmışsa, böyle durumlarda mısranın duruşuna acı çektiğimdir. Böyle kopyaların kararsızlığı için bazı özgürlüklerden feragat edilmelidir. Fakat bu uygulamanın daha fazla ilerlemesine, ilk ifade tarzının tercih edildiğı yerlerde eski haline koymak suretiyle izin vermedim.

Kopyaların karşılaştırmasının sağlamış olduğı metne ait düzeltmeleri parçanın içine; ilerlemenin kimi zamanlar zayıf olmasını dikkate almadan, bazen de değişim nedenlerinin açıklaması ile koydum.

Her ne kadar kimi zamanlar kaçınılmaz olsa da, varsayıma ne sebepsiz yere, ne de azgın bir şekilde teslimiyet gösterdim. Antik kitapların okunmasının olasılıkla doğru oluşu, benim yerleşmiş prensibim olmuştur ve bu yüzden zerafet ile ifadenin açıklığı hatırına ya da yalnızca duygunun geliştirilmesi adına düzeni bozulmamalıdır. Her ne kadar saygınlık, büyük ölçüde sadakate bağılı olarak ortaya çıksa da, hayal gücümüzle okuyan bizlerden farklı olarak, gözlerinin önündekini doğru okumak yerine kopya etmeyi seçen ilk yayıncıların yargılarına bağılı değildir. Fakat bilgisizlik ya da dikkatsizliklerinden dolayı çoğunlukla garip hatalar yaptıkları açıktır ve bu yüzden, varsayım ile korkaklık arasındaki orta yolu koruyarak, eleştiri vasıtasıyla bir şeye hakkıyla yeltenilmelidir.

Böyle bir eleştiriye uygulamaya çalıştım ve bir pasajın çözülemes derecede kafa karıştırıcı olduğı yerde en az şiddetle, duygulara nasıl geri çağrılacağını keşfetmeye çalıştım. Fakat benim ilk işim, daima eski metnin her bölümünü dönüştürerek ışığın yolunu bulmasına çalışmaktır; değiştirmenin tutkusu için araştırma zorluğuna katlanmayı reddetmemi Huetius²⁴ bile kınamayacaktır. Bu gösterişsiz çalışkanlıkta başarısız olmadım. Aşırı cüretin bozmuş olduğı çoğı mısrayı kurtardım ve düzeltmenin baskınından birçok sahneyi güvence altına aldım. Bir vatandaşı kurtarmanın bir düşmanı öldürmekten daha onurlu olduğı ve saldırmaktan ziyade korumaya daha fazla özen gösteren Romalılar'ın hassasiyetini benimsedim.

Oyunların sahnelere genel dağılımını, her ne kadar oyunların hemen hemen tümünde yetkisiz olduklarına inanıyor olsam da korudum. Daha sonraki yayınlarda bölünmüş olan oyunların ilk folyoda, folyo içinde bölümlenmiş olan bazı oyunların ise bir sonraki kopyalarda bölümleri yoktu. Tiyatronun yerleşmiş biçimi, oyunda dört araya gereksinim duymaktadır ama yazarımızın kompozisyonlarından sadece birkaçının dağılımı bu usuldedir. Dramanın bir sahnesi zaman mekân değişikliğinde bir karışıklık olmadan geçmektedir. Bir ara, yeni bir sahne başlatır. Her gerçeklikte ve bu yüzden her taklit olayında aralar daha fazla

²⁴ Petrus Danielus Hietus (1630-1721), Fransız piskopos ve eğitimci. (ç.n.)

ya da daha çok olabilir, beş sahne kısıtlaması ihtiyari ve tesadüfidir. Shakespeare bunu biliyordu ve bunu uyguladı; oyunları yazılmış ve başlangıçta kesintisiz bir aralıkla yayınlanmıştı ve şimdi, sahne değiştiğinde ya da geçmesi gereken önemli bir zamanın müdahaleleriyle kısa aralıklarla sergilenmeleri gerekmektedir. Bu yöntem, bir seferde binlerce uyumsuzluğun önünü alacaktır.

Yazarın eserlerini bütünlüklerine yeniden getirme aşamasında, noktalamayı; kelimeler ve cümleleri bozan kişilerin iki nokta üst üste kullanma ya da virgüllerdeki kaygılarını gözetmeksizin, bütünüyle gücümde olarak düşündüm. Noktaları ayarlamak için ne yapılacaksa kimi oyunlarda daha az kimilerinde ise daha az dikkatle uygulanmıştır; meşgul bir göz ile tutarsız bir aklı ısrarla, gözden kaybolan cevherler ya da doğru üzerinde tutmak zordur.

Aynı özgürlük birkaç kısım ya da başka kelimelerin önemsiz etkileri ile birlikte alınmıştır. Kimi zaman onları ekledim ya da dikkate almadan dahil etmedim. Gerçekten de bunu, metnin durumunun da yeterli bir biçimde doğrulayabileceği zamanlarda yaptım.

Okuyucuların büyük kısmı bizi, önemsiz şeyleri es geçmekle suçlamak yerine, cüzi miktarlar üzerinde bu kadar çok emeğin harcanmasına, bu kadar çok ciddi kelime seçilerek tartışılmasına hayret edeceklerdir. Onlara güvenle cevap verebilirim ki, anlamadıkları bir sanatı yargılıyorlar; yine de onları cahilliklerinden ötürü fazla ayıplayamam; buna karşılık eleştiriyi öğrenerek daha faydalı, mutlu ya da akıllı olabileceklerini vaat edebilirim.

Varsayım üzerinde daha fazla uygulama yaptıkça, ona daha az inanmayı öğrendim ve birkaç oyunu bastıktan sonra metne kendi okumalarımı katmamaya karar verdim. Bu sakınma üzerine, her günün metne ait düzeltmelerime ilişkin kuşkularımı arttırmış olmasından dolayı, şu anda kendimi takdir ediyorum.

Hayal gücümü kenarda sınırlandırdığımdan, kendi egemenliğinde kimi tuhaf oyunlar oynamış olmam çok ayıplanmamalıdır. Varsayımda, eğer varsayım olarak önerilebilirse, bir tehlike yoktur; metin zarar görmemiş olarak kalırken, onları gerekli ya da güvenilir olarak sunan kimse tarafından bile göz önünde tutulmayan bu değişiklikler, emniyetle önerilebilirler.

Eğer okumaların az bir değeri varsa, belirgin biçimde gösterilmemiş ya da zorlayıcı bir şekilde edisyona koyulmamışlardır. Not yazma sanatının zor bir marifet olmadığını göz önünde bulundurmasaydım daha uzun notlar yazabilirdim. Eser, ilk olarak aptallık, cehalet, dikkatsizlik ile önceki yayıncıların inatçı zevksizliklerine sözle sataşarak ve tüm önce gelenlere ve takip edeceklere eski okumanın çirkinliği ile saçmalığı gösterilerek; ikinci olarak, yüzeysel okuyuculara aldatici gibi görünecek olan ama yayıncının kızgınlıkla reddettiği bir şey önererek; son olarak, gerçek okumayı başka kelimelerle uzunca açıklayarak ve bu

açıklamayı buluş üzerine sesli alkışlarla bitirmek suretiyle üreterek, sonunda gerçek bir eleştirinin ilerlemesi ve refahı için ölçülü bir istekte bulunularak sergilenmiştir.

Tüm bunlar yapılabilir, belki de kimi zaman kelimeler yanlış kullanılmadan yapılabilir. Ama yanlışlığının kanıtlanabilmesi için birçok kelimeye gereksinim duyan okumanın doğru olduğundan her zaman şüphe duymuşumdur. Metne ait yanlış düzeltmeler çok fazla emek olmadan doğru gibi görünemezler. Uygun bir revizyonun adaleti insanı ilk seferde etkiler ve ahlaki temeller eleştiriye yerinde uygulanabilirler, *quod dubitas ne feceris*.*

Gemi enkazlarının yayılmış olduğu sahilden bir gemicinin korkması doğaldır. Gözümün önünde o kadar çok başarısızlıkla sonlanan eleştirel macera gördüm ki, üzerimde tedbirin baskısı vardı. Her sayfada, yanıltmacası ile mücadele eden Akıl ve yorumlarının çeşitliliğinden şaşkına dönmüş Öğrenme ile karşılaştım. Hayran olduklarımı eleştirmeye zorlandım ve metne ait düzeltmelerine el koyduğumda, kendimin de aynı yazgıya maruz kalacağım kanısı ve yapmış olduğum okumalardaki düzeltmelerin başka bir yayıncı tarafından savunulacağı ya da doğruluklarının ortaya konacağı düşüncesi ile gösterdim.

*Eleştirilenler; diğerlerinin isimlerinin silindiğini gördüm,
Ve onların kabul ettiklerini, yerlerinde emekle düzenledim;
Kabul ettikleri, ilk olanı geride bırakarak
Diğerleri gibi yerlerinden çekilecekler ya da yok olacaklardı.*

POPE

Varsayıma dayalı bir eleştiri genelde yanlış anlaşılır, eğer sanatında hiçbir sistem, prensip ve ikincil durumları ayarlayan belitsel bir gerçek olmadığı düşünülürse, ne kendisine ne de başkalarına göre mükemmel olamaz. Hata yapma ihtimali her denemede yenileştirilmiştir; pasajın dolaylı yorumu, ifadenin önemsiz bir yanlış anlaşılması, bağlanan kısımlardaki rastlantısal dikkatsizlik, onun sadece başarısız olmasını sağlamak için değil, aynı zamanda aptal bir biçimde başarısızlığa uğraması için de yeterlidir; en iyisini başardığında, belki de birçok ihtimalin tek bir okumasını üretir ve başka bir şey öneren, her zaman onun iddialarına itiraz edebilir.

Bu, tehlikenin memnuniyet altında saklandığı uygunsuz bir durumdur. Metne ait düzeltmelerin cezbetmesi hemen hemen hiç karşı konulabilir değildir. Varsayım tüm hazza ve

* Şüphe duyduğunda, kendini tut.

icadın bütün onuruna sahiptir ve eskiden mutlu bir değişim başlatan kişi o kadar hoşnut olmuştur ki, ykselebilecek olan itirazları göz ardı etmektedir.

Bununla beraber varsayıma dayalı eleştiri bilgili dünyada genişçe kullanılmaktadır. Maksadım, Cezayir Piskoposu'ndan İngiliz Bentley'ine kadar birçok kudretli aklın, kendi zamanımızda öğrenmenin dirilmesiyle kullanılmasını sağlayan bir çalışmanın değerini düşürmek değildir. Antik yazarların eleştirmenleri zekâlarını çalıştırmak için, Shakespeare'in yayıncısının istemeyi kınayacağı birçok yardımcıya sahiptir. Dilbilgisel ve yerleşmiş diller üzerinde çalışmışlardır, anlam verişleri ifadenin sadeliğine o kadar büyük bir katkıda bulunmaktadır ki, Homeros'un Chaucer'dan daha az anlaşılabilir pasajı vardır. Kelimelerin sadece bilindik biçimsel etkileşimi yoktur ama seçimi yöneten ve sınırlandıran değişmez nitelikleri vardır. Genelde birden fazla elyazması vardır ve sıklıkla aynı yanlışlar üzerinde birleşmemektedirler. Scaliger²⁵ hâlâ Salmasius'a²⁶ metne ait düzeltmelerinin kendisine ne kadar az bir haz verdiğini itiraf edebilir. *Illudunt nobis conjecturæ nostræ, quarum nos pudet, posteaquam in meliores codices incidimus.** Ve Lipsius²⁷, eleştirmenlerin onları ortadan kaldırarak hata yapmalarından şikayet edebilir, *Ut olim vitiis, ita nunc remediis laboratour.*** Gerçekten de önemsiz varsayımın kullanılacağı yerde, Scaliger ve Lipsius'un metne ait düzeltmeleri onların harika akılları ve çok geniş bilgilerine rağmen genelde muğlak ve tartışılabilir, benim ve Theobald'inkiler gibi.

Belki de, genel umutları yükseltmiş olduğum, sonunda onlara cevap vermediğim ve fahiş hatalar değil ama nadiren, küçük hatalar yapmış olduğum için daha fazla kınanmayacağım. Bilgisizliğin umudu belirsizdir ve bu tarz bir bilgi zorbadır. Ne talep ettiğini bilmeyenleri ya da entrikalar yapılmasının imkânsız olduğunu düşünenleri_tatmin etmek zordur. Gerçekten de kendi fikrimden başka hiçbir fikri hayal kırıklığına uğratmadım. Bununla beraber görevimi herhangi bir kaygı gözetmeksizin yapmaya çalıştım. Yapıtın bütününde, düzeltmeye yeltenmediğim hiçbir pasaj bana bozuk ya da açıklamaya çalışmadıklarım anlaşılabilir gibi görünmedi. Birçoğunda diğerleri gibi başarısız oldum ve birçoğundan tüm çabalarımın sonra geri çekildim ve yenilgiyi kabul ettim. Hem okuyucu hem de kendim için eş derecede zor yerlerin üzerinden etkilenmiş bir üstünlükle geçmedim ama onu eğitemeyeceğim yerde bilgisizliğimi itiraf ettim. Kolay sahneler üzerinde rahatlıkla çokça kolay bilgiyi toplayabilirdim ama bu durum dikkatsizliğe yüklenmemelidir; hiçbir şey

²⁵ Joseph Justus Scaliger (1540-1609), Fransız klasik araştırmacısı. (ç.n.)

²⁶ Salmasius Claudis (1588-1653), Fransız hümanist ve dilbilimci. (ç.n.)

* Sonra daha iyi elyazmaları keşfettiğimizde, varsayımlarımız bizimle alay ediyor, bizi utandırıyorlar.

²⁷ Justus Lipsius (1547-1606), Asıl ismi Joest Lips olan Flaman bilgin. (ç.n.)

** Yozlaştırma üzerinde zorlu çalışmamızdan hemen sonra, şimdi düzeltmelerle mücadele ediyoruz.

gerekli olmadığında hiçbir şey yapılmamıştır ya da başkalarının yeterli olanı söylediğinde ben daha fazla konuşmamışımıdır.

Notlar genelde gereklidirler ama çoğunlukla zararlıdır. Hâlâ Shakespeare'in güçleri hakkında bilgilenmemiş olan ve dramının verebileceği en yüksek hazzı hissetmeyi arzularak her oyunu ilk sahneden son sahnesine kadar, yorumcularının bütün ihmalkârlığıyla okuyanlara izin verin. Hayali bir kez kanatlandığında, düzeltme ve açıklamalarla alçalmasına izin vermeyin. Dikkati sağlamca tutulduğunda bırakın, benzer şekilde Theobald ve Pope'un isimlerine tepeden baksın. Parlaklık ve karanlık, bütünlük ve bozulmuşluk yoluyla okumasına, diyalogu ve hikâyedeki ilgisini kavrayışını korumasına olanak tanıyın. Yeniliğin zevkleri kesildiğinde, yorumcuları okuyarak doğruluğa yeltenmesine izin verin.

Belirli pasajlar notlarla belirginleştirilmişlerdir ama çalışmanın genel etkisi zayıflatılmıştır. Akıl yarıda kesmelerle soğutulmuş, düşünceler temel konudan başka yöne çevrilmiştir. Okur nedenini bilemediği bir yorgunluk içindedir ve sonunda özenle ve sebat ederek okuduğu kitabı atar.

Bütün araştırılana kadar, kısımlar incelenmemelidir. Herhangi bir büyük çalışmanın, tüm kurgusu ile gerçek derinliğinin kavranabilmesi için bir çeşit entelektüel uzaklık gereklidir. Titiz bir yaklaşım ince ayrıntıları gösterir ama bütünün güzelliği artık ayırt edilmemektedir.

Bu yazarın haz verme gücüne yayıncıların başarısının ne kadar az şey eklediğini düşünmek, bir değerlilik örneği değildir. Bilgisizlik ile yüzüstü bırakmanın onun üzerine yığılmış olduğu tüm düzensizlikler tarafından bozulmuş olmasına rağmen; okunmuş, hayran olunmuş, incelenmiş ve taklit edilmiştir. Okuma düzeltilmediğinde ya da imaları anlaşılmadığında Dryden şöyle der: "Shakespeare tüm modern ve belki de antik şairler içinde en geniş ve en etraflı ruha sahipti. Doğanın tüm fikirleri onda mevcuttu ve onları emek harcamadan, şansıyla sürükledi: Herhangi bir şeyi tasvir ettiğinde, görmekten öte hissedersiniz de. Onun bilgilenmesini isteyerek suçlayanlara o daha büyük bir tavsiye verdi: O doğal olarak bilgiliydi: Doğayı öğrenmek için kitapların gözlüğüne ihtiyacı yoktu; fikir veya ruhun derinliğine doğru baktı ve doğayı orada buldu. Her yerde benzerinin olduğunu söyleyemem; öyle olsaydı, onu insanoğlunun büyüklüğüyle kıyaslayarak ona zarar vermiş olurum. Birçok zaman düz ve sönüktür; komik akli sıkı bir kavrayışa, ciddi kabarıklığı ise tumturaklı söze dönüşür. Fakat o her zaman müthiştir, kendisine bir durum sunulduğunda: Akli için uygun bir konusu olduğunu ve kendisini diğer şairler arasında yükselere çıkardığını, hiçbir insan söyleyemez,

*Quantum lenta solent inter viburna cupressi.***

Böyle bir yazarın, bir yorum istemiş olmasına, dilinin eskimiş ya da duygularının anlaşılabilir oluşuna matem tutulmalıdır. Fakat istekleri, insani şeylerin durumundan öteye taşımak beyhudedir. Shakespeare'in başına gelen, zaman ve rastlantı ile herkesin başına gelebilir; başka bir yazarın çektiği acılardan daha fazlası, bizzat Shakespeare'in üne olan kayıtsızlığı nedeniyle, biçimlerin kullanımının çektiği acılardan ve belki de güçleriyle mukayese ettiğinde kendi performansını küçümseyen ve sonraki dönemlerdeki eleştirmenlerin açıklama ile eski haline koyabilmenin ünü için mücadele edeceği bu eserlerin korunmaya layık olmadığına karar veren bu akıl üstünlüğünden ileri gelmektedir.

Bu bayağı şöhretin adayları arasında, şimdi ben halkın yargısı önünde duruyorum ve güvenle yorumumun, kabul etmekten onur duyduğum yüreklendirmeye eşit tutulmasını diliyorum. Bu tarz bir çalışma doğasında yetersizdir ve cümlelerin, sadece yetenekli ve bilgililer tarafından söyleneceğinden biraz endişeliyim

Abstract

Samuel Johnson's preface to Shakespeare is one of the most important writings of the English neo-classical era, in regards to its approach to the works of Shakespeare along with a criticism of the publishers of Shakespeare's plays until that epoch.

* Selvi ağaçlarının kendilerini düzensiz çalılar üzerinde yükseltmeleri gibi.